

ESIKOULUIKÄISTEN LASTEN VÄLINEN SYRJINTÄ KASVATTAJAN NÄKÖKULMASTA

Marjatta Voutilainen
Opinnäytetyö, syksy 2009
Diakonia-ammattikorkeakoulu,
Diak Etelä, Helsinki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Marjatta Voutilainen. Esikouluikäisten lasten välinen syrjintä kasvattajan näkökulmasta. Helsinki, syksy 2009, 60 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, DIAK Etelä Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + Lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoite oli tutkia esikouluikäisten lasten syrjintään liittyviä seikkoja kasvattajan näkökulmasta. Tarkoitus oli selvittää, syrjitäänkö erilaista lasta päiväkodin vertaisryhmässä, kuinka usein ja miten mahdolliseen syrjintään puututaan sekä minkälaisin keinoin syrjintää voitaisiin ehkäistä. Syrjintää lähestyttiin myös suvaitsevaisuuskasvatuksen näkökulmasta, sillä suvaitsevaisuus ja syrjintä kulkevat rinnakkain toimiessaan toistensa vastapareina.

Kyselytutkimus suoritettiin keväällä 2009 lohjalaisten päiväkotien viidessä esikouluryhmässä. Kyselyitä postitettiin 11 kappaletta, joista palautui 6. Vastausprosentti oli 55. Kysely sisälsi sekä avoimia kysymyksiä että neljäportaisia Likertin asteikolla mittaavia monivalintakysymyksiä. Kyselyssä ja tulosten raportoinnissa sovellettiin kvalitatiivista metodologiaa. Avoimien kysymysten vastaukset tulkittiin sisällönanalyysejä käyttäen.

Tuloksista kävi ilmi, että kaikkien vastanneiden esikouluryhmissä oli jonkinasteista lastenvälistä syrjintää. Tuloksista selvisi myös, että 100 % vastaajista katsoi suvaitsevaisuuden kuuluvan tärkeimpiin arvoihinsa. Merkittävimpinä syrjinnän vähentämisen keinoina mainittiin monikulttuurisuustietouden sekä koulutuksen ja tiedon lisääminen ylipäätään. Syrjintään puuttumiskeinoista yleisin oli ennakointi, toiseksi yleisimpänä mainittiin tekijän tilanteesta pois siirtäminen ja kolmantena tuli tekijän puhuttaminen.

Kyselyn vastauksista tuli selkeästi esille, että vastaajat arvostivat tietoa ja halusivat koulutuksen avulla lisätä tietouttaan erityisesti etno- ja monikulttuurisuusteemoista. Tämän lisäksi voisi olla hyödyllistä tutustua myös erilaisiin syrjäytymisen ehkäisy- ja puuttumishjelmiin, jotka tarjoavat käytännön keinoja arjen työhön.

Asiasanat: kasvatus, kyselytutkimus, lapset, päiväkodit, suvaitsevaisuus, syrjäytyminen, vertaisryhmät

ABSTRACT

Marjatta Voutilainen.

Discrimination among preschool children from the perspective of day-care personnel.

54 p., 2 appendices Language: Finnish, Helsinki, Autumn 2009.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of this final project was to study exclusion and discrimination among preschool aged children from the perspective of day-care personnel. The objective was to examine whether different children were discriminated by their peers in day-care, how often and how adults intervened in discriminative situations and how discrimination could be prevented. Discrimination was also approached from the perspective of cultural tolerance education, since tolerance and discrimination can be seen as the opposite poles of the same continuum.

As methods in this study, questionnaires were used in spring 2009 in five preschool groups in day-care centres in Lohja. A total of 11 questionnaires were sent out and 6 responded, yielding a response rate of 55 %. The questionnaire contained both open-ended questions and multiple choice questions rated on a 4-point Likert scale. Qualitative methodology was applied to the responses of the multiple choice questions, whereas the responses to the open-ended questions were assessed by content analysis.

The results showed that all the respondents' preschool groups experienced some level of discrimination among children. They also revealed that 100% of the respondents regarded cultural tolerance as one of their most important values. The respondents mentioned the increase of multicultural awareness, education and knowledge in general as the most significant means of decreasing discrimination. When intervening in discriminative situations the three most frequently used means were, first, anticipating the situation, second, removing the discriminator from the situation, and third, having a talk with the discriminator.

The responses clearly show that the respondents value knowledge and they would like to increase their own knowledge particularly in ethnic and multicultural issues. Moreover, examining different programmes of discrimination prevention and intervention could benefit the personnel by providing them with practical tools for everyday work.

Keywords: education, questionnaire, children, day-care centres, tolerance, exclusion, peer groups

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 SUVAITSEVAISUUSKASVATUS	8
2.1 Kasvatus.....	8
2.2 Suvaitsevaisuus	10
3 SYRJINTÄ JA SYRJÄYTYMINEN	11
3.1 Syrjinnän selittäjiä	13
3.2 Välitön ja välillinen syrjintä.....	14
3.3 Vertaisryhmä ja ryhmästä syrjäytyminen	15
3.4 Syrjäytymisen ehkäisy päiväkodissa	16
4 LAPSEN HENKINEN KEHITYS.....	19
4.1 Moraalinkehitys	19
4.2 Identiteetti ja itsetunto.....	20
4.3 Sosiaalinen kehitys.....	22
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TEHTÄVÄT	24
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	26
6.1 Tutkimusympäristö ja aineiston hankinta.....	26
6.2 Tutkimusmenetelmän luonne	27
6.3 Kyselyn muoto ja kysymykset.....	27
6.5 Aineiston analyysi.....	29
7 KYSELYN TULOKSET	31
7.1 Lasten välinen syrjintä	32
7.2 Mitä suvaitsevaisuus tarkoittaa?.....	33
7.3 Syrjintään puuttuminen.....	34
7.4 Suvaitsevaisuuden arvo ja ilmapiiri	36
7.5 Syrjinnän syyt	37
7.6 Syrjinnän vähentämisen keinot arjessa	39
7.7 Syrjinnän vähentämisen keinot yleisellä tasolla.....	40

8 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	42
9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	44
LÄHTEET.....	50
LIITE 1: Tutkimuslupa.....	53
LIITE 2: Kyselykaavake.....	54
LIITE 3: Hyvän kaverin määritelmiä.....	59

1 JOHDANTO

Päiväkoti, kerho tai muu vastaava yhteisö kuuluu lapsen ensimmäisiin laajempiin sosiaalisiin ympäristöihin, minkä takia niiden merkitys minäkuvan muovajana on erityisen tärkeä. Identiteetti muokkautuu elämän myötä koetun perusteella, joten ensimmäiset kokemukset itsestä ryhmässä ovat ratkaisevat ja seuraavat lasta pitkälle tulevaisuuteen (Rauste von Wright, von Wright & Soini, 2003, 43–49). Epäonnistuminen ryhmässä tai oman erityisyyden tai minäkuvan esiintulo negatiivisessa valossa on rankka kokemus jokaiselle, mutta varsinkin ryhmätaitojaan vasta harjoittelevalle lapselle (Lyytinen 1998, 132). Esikouluikäiset lapset ovat kouluunmenon kynnyksellä, mikä lisää syrjinnänvastaisen toiminnan painoarvoa, sillä ensimmäiset koulukokemukset tulevat ratkaisevasti suuntaamaan tulevien vuosien kouluviihtyvyyttä (Keltinkangas-Järvinen 2004, 263).

Opinnäytetyön tavoite on tutkia esikouluikäisten lasten vertaisryhmästä syrjäytymiseen vaikuttavia tekijöitä kasvattajan näkökulmasta. Päiväkotihenkilöstölle tehdyn kyselyn avulla selvitettiin, kuinka paljon päiväkodin kasvatushenkilöstön mielestä lastenvälistä syrjintää esiintyy ja kuinka usein syrjintään puututaan sekä minkälaiset keinot ovat kasvattajien mielestä toimivia syrjintätilanteissa ja syrjintää ehkäistäessä. Syrjintää lähestyttiin myös suvaitsevaisuuskasvatuksen näkökulmasta, sillä suvaitsevaisuus ja syrjintä kulkevat rinnakkain toimiessaan toistensa vastapareina.

Suuret ryhmäkoot, minimoitu henkilökuntamäärä, pienryhmien vähentäminen ja integraation lisääntyminen ovat osa nykypäivää kaikenikäisten lasten ja nuorten ryhmissä. Kyselyssä selvitettiin, koetaanko mainittujen tekijöiden vaikuttavan suoraan, välillisesti tai ei lainkaan esikouluikäisten lasten suvaitsevaisuuteen ja syrjintäalttiuteen sekä minkälaisia muita suvaitsevaisuuteen ja syrjintään vaikuttavia teemoja kasvattajat itse nostavat esiin.

Käsittelen työssäni erilaisuutta humanistisen näkemyksen pohjalta siten, että jokainen on erilainen. Tämän käsityksen katson edesauttavan hyväksyntää muita ja itseä kohtaan siten, että esimerkiksi jokainen ujo, vilkas, erivärinen, vammaisen tai ärrävikainen saa tuntea olevansa erityinen itsensä antaessaan myös toisen olla omanlaisensa persoona. Ihminen on ainutlaatuinen yksilö, joka poikkeaa muista yhtälailla fyysisesti kuin psyykkisestikin. Yksilön suhteellisen pysyvistä ominaisuuksista muodostuu persoonallisuus (Nurmi 1997, 99). Opinnäytetyössäni pohdin, miten tärkeää jo lapsuudesta alkaen on tiedostaa ja hyväksyä monenlaisen erilaisuuden olemassaolo. Suvaitsevaisen kasvatuksen myötä lasta voidaan tukea hyväksymään oma erityisyytensä ja vähentämään stigmatisaation eli leimautumisen riskiä.

Opinnäytetyön aihevalintaa ovat viitoittaneet ajankohtaisten ilmiöiden seuraminen ja henkilökohtaiset kiinnostuksen kohteet sekä pitkä kokemus nuorten kanssa tehtävästä työstä. Nuorisotutkimukset kertovat, että noin 10 % yläasteikäisistä on vailla yhtään ystävää (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008). Tutkimuksen (Laine & Neitola 2002) mukaan lasten vertaisryhmästä syrjäytyminen ja ystävien puuttuminen lisäävät tulevaisuuden syrjäytymisriskejä. Opinnäytetyöni tarkoitus on pohtia keinoja, joilla syrjintää voitaisiin vähentää.

Tutkijoiden Kaarina Laineen ja Sirkku Talon (2002, 156) mukaan suomalainen päiväkotitoiminta soveltuu loistavasti syrjäytymisen vastaisille toimenpiteille, joiden tiedetään vahvistavan lapsen suojatekijöitä ja vähentävän sosiaalisiin ongelmiin liittyviä riskejä. Tekemäni kyselyn tulokset valottavat päiväkodin kasvattajien omia näkemyksiä ja kokemuksia siitä, kuinka syrjinnän ja syrjäytymisen vastaisuus suomalaisessa päiväkodissa toteutuu.

2 SUVAITSEVAISUUSKASVATUS

Suvaitsevaisuuskasvatuksen tarkoitus on oppia kunnioittamaan erilaisuutta tapoineen ja arvoineen. Suvaitsemattomuuden tehokkain ehkäisykeino on sellainen kasvatus, joka auttaa lapsia ja nuoria itsenäiseen ja omaehtoiseen harkintaan ja kriittiseen ajatteluun, joka parhaimmillaan johtaa erilaisuuden hyväksymiseen. Eräs UNESCO:n suvaitsevaisuuskasvatusohjelmien tunnuslauseista on: "Ihmiset ovat erilaisia, mutta samanarvoisia" (Unesco 1995). Asennoituessaan näin lapset pystyvät myöhemminkin elämässään tasavertaiseen kohtaamiseen taustoiltaan erilaisten ihmisten kanssa.

Varhaiskasvatussuunnitelman (Vasu) perusteet (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005, 29) määrittävät päivähoiton tavoitteita ja sisältöjä. Vasun mukaan lapset tulee huomioida yksilöllisesti. Lapsella on oikeus omaan äidinkieleensä, minkä lisäksi jokaisella lapsella on oikeus omaan kulttuuriinsa. Riippumatta kulttuurivähemmistöstä, tulee kulttuurivähemmistöihin kuuluvilla lapsilla olla mahdollisuus kasvaa yhtäläillä oman kulttuuripiirinsä kuin suomalaisen yhteiskunnan jäseniksi. Päiväkodissa pyritään vahvistamaan eri kulttuuri- tai kieliryhmään kuuluvan lapsen kielitaustaan liittyvää identiteettiä ja kulttuuritietoisuutta. Lapsen identiteetin rakentumiselle on merkityksellistä se, että hänen kulttuuriinsa kuuluvia asioita arvostetaan ja ne näkyvät arkipäivässä. (Lohja 2004.)

2.1 Kasvatus

Kasvatus-käsite viittaa johdonmukaiseen ja tavoitteelliseen toimintaan, jonka tarkoituksena on muuttaa yksilön ominaisuuksia haluttujen päämäärien mukaisesti edulliseksi katsottuun suuntaan. Suppeammin ajateltuna kasvatus rajautuu tietoiseen, vähintään kahden ihmisen, vuorovaikutukseen. Mikäli kasvatusta määritellään laajemmin, voidaan sen katsoa kattavan kaikki kasvattajan tahalliset ja tahattomat toiminnot, jotka vaikuttavat yksilön kehitykseen. Kasvatus on reaali maailmassa kasvattajan ja kasvatettavan ajatusmaailman sisäistä vuorovaikutusta, joka toimii joko sanallisia tai muita ilmaisukieliä käyttäen ja, jonka

pyrkimyksenä on tuottaa suhteellisen pysyviä vaikutuksia kasvatettavan ajatusmaailmassa. (Nurmi 1997, 60–61.)

Varhaiskasvatus on lapsen erilaisissa elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksen arvot pohjautuvat lapsen oikeuksien julistukseen. Julistuksessa keskeistä on lapsen ihmisarvo. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen fyysinen ja psyykinen hyvinvointi, joihin sisältyy minäkuuvan ja itsetunnon vahvistuminen ja turvallisuus. Varhaiskasvatuksen tavoitteisiin kuuluu, että lapsi vähitellen oppii ottamaan huomioon toisia lapsia ja hyväksymään erilaisuutta. Tavoitteena on lapsen asteittain lisääntyvä itsenäisyys. Ilman myönteisiä ihmissuhteita yksilö ei voi kehittyä normaaliksi ihmiseksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005.) Suurin kasvatusvaikutus on sellaisissa yhteisöissä, joihin osallistuminen ajoittuu kehityksen varhaisimpiin vaiheisiin (Nurmi 1997, 102).

Varhaiskasvatuksen laajin toimintaympäristö on päiväkoti. Varhaiskasvatusta päiväkodissa ohjaa laki lasten päivähoidosta (1973). Valtakunnallinen varhaiskasvatuksen suunnitelma pyrkii osaltaan edistämään yhdenvertaista varhaiskasvatusta koko maassa. Kunnilla on omat varhaiskasvatuksen strategiansa, ja lisäksi jokaisella päiväkodilla on omat varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmansa.

Vertaissuhteiden lisäksi on varhaiskasvatuksessa merkityksellistä lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus. Jotta lapsi viihtyy päiväkodissa ja oppii uusia taitoja, tulee vuorovaikutuksen olla lämmintä ja keskustelevaa. Varhaiskasvattajan tärkeänä tehtävänä on tunnistaa kunkin lapsen temperamenttiin, sosiaaliseen kompetenssiin sekä kehityksen muihin osa-alueisiin liittyviä yksilöllisiä piirteitä, jotka vaikuttavat lapsen tapaan olla vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Lapsen yksilöllinen huomioiminen edellyttää kasvattajalta monipuolisia taitoja ja herkkyyttä havaita, miten kukin lapsi ajattelee ja oppii. (Suhonen 2006, 4.)

Vasu jakaa kasvatukselliset sisällöt orientaatioihin, joista eettinen orientaatio pitää sisällään arvo- ja normimaailman tarkasteluun liittyvät kysymykset. Suvait-

sevaisuuskäsitettä ei ole nostettu erilliseksi asiaksi varhaiskasvatussuunnitelmassa. Päiväkodin arkeen sisältyy tilanteita ja tapahtumia, joita voidaan pohtia oikean ja väärän, hyvän ja pahan, totuuden ja valheen näkökulmista. Myös oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon, kunnioituksen ja vapauden kysymyksiä tulee käsitellä päivittäisten tapahtumien yhteydessä lasten kehitystason mukaisesti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005, 26–27.)

2.2 Suvaitsevaisuus

Todellinen suvaitsevaisuus on toisen ihmisen aitoa hyväksymistä ja arvostusta, ei myöntävyisyyttä, alentuvaisuutta, suopeutta tai vain toisen sietämistä. Ihmisen arvon kunnioittaminen sekä tasavertaisuuden periaatteet kuuluvat suvaitsevaisuuteen riippumatta siitä, mitä ihmisen uskonto, ihonväri, puhekieli, kulttuuri, seksuaalinen suuntautuneisuus tai kansallisuus on. (Yhdenvertaisuuslaki 2004/21). Asiana suvaitsevaisuus voi jonkun mielestä tuntua liian itsestään selvältä tai yksinkertaiselta suhtautumistavalta, mutta ihmisyyden kannalta sen tiedostaminen on välttämätön asia (Wahlström 1996, 102).

Suvaitsevaisuuskasvatuksen lähtökohta on, että jokaisen ihmisarvoa tulee kunnioittaa. Suvaitsevaisuuden ydinajatukseseen kuuluu, että ihminen saa vapaasti pitää kiinni vakaumuksestaan, mutta sen lisäksi myös antaa toisten pitää kiinni omistaan. Tämä merkitsee sitä, ettei kukaan saa väkisin tyrkyttää näkemyksiään toisille. Suvaitseva ihminen näkee erilaisuuden kuuluvan kaikkeen elämään rikkautena, eikä hän tunne ylemmyyttä tai halveksuntaa, vaikka erilaisuus olisi vierasta. Suvaitseva ihminen suhtautuu erilaisuuteen avoimesti ja hyväksyvästi ymmärtäen, että ulkokuoren alla oleva ihminen on perustaltaan toisensa kaltainen. Muiden ihmisten käsitysten ja katsomusten myöntäminen sekä sananvapaus ja sitä rajoittavien tekijöiden aktiivinen poistaminen kuuluvat nekin suvaitsevaisuuteen. (Unesco 1995, 1. artikla.)

Suvaitsevaisuuteen kasvattamisen tunnetason keskeisiä tekijöitä ovat: myötäelämisen kyky, oman vastuun laajentaminen koskemaan muita ja tasavertaisuus (Wahlström 1996, 104). Erilaisuuden pelkoon auttaa empatian ja myötä-

tunnon kokemukset. Suvaitsevaisuuteen kasvattamisen taustalla on ajatus siitä, että ihminen on jatkuvasti oppiva, kehittyvä ja henkiseen kasvuun pystyvä vastuullinen olento. Määritelmät koskevat yhtäläillä kasvattajaa kuin kasvatettavaa ja niitä voi siten pitää yleismaailmallisia. (Wahlström 1996, 106.)

Ihminen vaikuttaa aina toiseen ihmiseen, huolimatta siitä tiedostaako sitä vai ei. Toiseen vaikuttamisen pohja on oma esimerkki. Hyvänä esimerkkinä oleminen, erilaisten ihmisten hyväksyminen ja avoin rakentava vuorovaikutus kuuluvat niihin tekijöihin, joiden avulla luodaan luottamuksellisen yhteistyön perusta. (Aaltonen, Ojanen & Sivèn 2002.)

Suvaitsevaisuuskasvatus on osa jokapäiväistä elämää, eikä sen toteuttaminen vaadi välttämättä suunniteltuja toimintatuokioita. Lasten ja nuorten kanssa toimivat aikuiset voivat edistää suvaitsevaisuutta kiinnittämällä huomiota periaatteisiin, jotka ovat keskeisiä suvaitsevaisuuskasvatuksessa. Aikuisen tulee aina puuttua stereotyyppisiin, leimaaviin ja loukkaaviin huomautuksiin, mikäli hän niitä havaitsee. Aikuisen kohdatessa väärää mielikuvia, pitää asia korjata esimerkiksi antamalla asiallista tietoa ja ohjata näkemään asioita myös toisten näkökulmasta. (Wahlström 1996, 112.)

3 SYRJINTÄ JA SYRJÄYTYMINEN

YK:n peruskirja kuten myös EU:n perusoikeusasiakirja kieltää syrjinnän. Myös Suomen perustuslain (731/1999) mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia. Perustuslain 6 § sisältää yhdenvertaisuuden lain edessä sekä yleisen syrjintäkiellon. Yhdenvertaisuuslain (21/2004) tarkoituksena on edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa. Lain mukaan viranomaisilla on velvollisuus kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti ja tarvittaessa muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista.

Laki kieltää välittömän välillisen ja suoran syrjinnän ja häirinnän sekä ohjeen tai käskyn syrjiä jotakuta. Kielletyt syrjintäperusteet ovat ikä, etninen tai kansallinen alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, mielipide, vakaumus, terveydentila, vammaisuus, sukupuoli suuntautuminen tai muu henkilöön liittyvä syy. Lain mukaan kaikkien viranomaisten on laadittava yhdenvertaisuussuunnitelma, jonka sisällöistä työministeriö on antanut suositukset syyskuussa 2004. Yhdenvertaisuuslain (21/2004.)

Syrjintä saatetaan helposti nähdä yksittäisinä toisistaan riippumattomina tapahtumina, mutta tosiasiallisesti syrjintä on laajempi kokonaisuus, jossa syrjintätilanteet ovat vain se osa, joka ennakkoluuloista tulee näkyville. Vaikka yksilö kokisi aluksi syrjintää vain yhdellä tietyllä alueella, on hän suurella riskillä altistua myös laajemmalle syrjinnälle. Syrjintä yhdellä osa-alueella johtaa usein kokonaisvaltaiseen syrjintään ja sitä kautta huonommuuden kokemuksiin. Näin ollen keskittyminen vain yhteen syrjintäalueeseen ei riitä, vaan tilanne pitää nähdä kokonaisvaltaisesti ja puuttua siihen laajemmin. Tarvitaan positiivisia erityistoimenpiteitä, jotta uhrin syrjintään voidaan vaikuttaa uhrin kannalta riittävällä tavalla. (Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM 2003,12.)

Moniperusteisen syrjinnän käsite tarkoittaa sitä, että henkilö edustaa useampaa marginaalia. Syrjintää voi tapahtua sekä sisäryhmässä että ulkoryhmässä. Lapsi voi kokea syrjintää kummaltakin taholta, mikä on raskas kokemus ja vaatii erityishuomiota tukitoimien toteutuksessa. (Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM 2003, 14.) Sisäryhmä voi olla esimerkiksi suku ja ulkoryhmä kodin pihapiiri. Erityisesti sisäryhmässä saamatta jäänyt tuki voi aiheuttaa monenlaisia minäkuvaan liittyviä ongelmia. Mikäli lapsi kokee syrjintää perhepiirissä, voidaan päiväkodissa kompensoida tilannetta tukemalla hänen osallisuuttaan päiväkodin vertaisryhmässä.

4.1 Syrjinnän selittäjiä

Koska ympäristön ja lasten yhtäläillä kuin kasvattajien ennakkoluuloisuuksien tiedostamista voi pitää oikeudenmukaisen kasvatuksen onnistumisen kannalta

yhtenä tärkeimmistä seikoista, on hyvä tietää, mihin ennakkoluuloisuus perustuu ja miten se ilmenee. Ilman tietoa sen vaikutuksia on vaikea rajoittaa.

Ennakkoluulot tai uskomukset ovat suhtautumistapoja toisiin ihmisiin, mutta samalla niitä ohjaavat ja luovat ryhmät sekä olosuhteet että ryhmien väliset suhteet. Ennakkoluulo on epäeettisesti yksinkertaistettu, stereotyyppinen ja ennalta määritelty ihmisen oma käsitys jostakin asiasta, joka on yhteydessä tiedonpuutteeseen. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998, 291–292.) Uskomusta voi pitää tiivistyneenä ensimielikuva, joka voi muodostua ihmisen pysyväksi asenteeksi ja se on usein luonteeltaan sosiaalinen eli se on omaksuttu muilta ihmisiltä. Uskomukset voidaan korvata todellisuutta vastaavilla käsityksillä etenkin suvaitsevan ihmisen kohdalla, mutta suvaitsematon ihminen pitää yleensä tiukasti kiinni muodostamistaan käsityksistä, riippumatta siitä, mikä totuus on. (Nurmi 1997, 70–71.)

Ennakkoluuloisuuden perusta löytyy usein jo lapsuudesta. Pettymyksen kokemusten kautta nousseet ennakkoluuloiset käsitykset voivat näkyä vääristyneissä asenteissa. Ennakkoluuloiset ihmiset voivat pärjätä hyvin elämässä ja nousta yhteiskunnallisesti korkeisiin asemiin, mutta yhtä aikaa pitää kiinni vääristyneistä mielikuvistaan ja jatkaa syrjintää tahollaan. (Wahlström 1996, 72–73.)

Eräs selittäjä ihmisen alistamisen halulle on 1950-luvulla kehitetty autoritaarisen persoonallisuuden teoria. Autoritaarinen persoona haluaa alistaa itseään heikompiä, mutta samalla myös itse alistua tottelemaan jotakin voimakkaampaa mahtia. Alistaminen ja alistetuksi tuleminen ovat kumpikin olemassa olevia piirteitä, vaikka toinen pyrkimyksistä voi olla, ihmisestä riippuen, hallitsevampi. Näitä autoritaarisella persoonalla esiintyviä piirteitä ovat muun muassa: sovinnaisuus, joka tarkoittaa tässä jäykkää keskiluokkaista ajattelua, autoritaarinen alistuminen eli ihannoiva suhtautuminen sisäryhmän auktoriteetteihin, autoritaarinen aggressiivisuus eli toisinajattelijoiden voimakas tuomitseminen, anti-intraseptio eli helläluontoisuuden vastustaminen, stereotyyppisyys eli vahva luokitteleva ajattelu, valta- ja kovaluontoisuus, kyynisyys. (Helkama ym. 1998, 341, 343.)

3.2 Välitön ja välillinen syrjintä

Välittömästä syrjinnästä puhutaan silloin, kun henkilö saa osakseen jotakuta muuta huonompaa kohtelua etnisen taustan, vammaisuuden tai muun erityispiirteensä takia. Välillinen syrjintä on hienovaraisempaa, eikä siihen ole niin helppo puuttua. Välillisenä voidaan pitää sitä, että näennäisesti puolueeton sääntö, peruste tai käytäntö asettaa henkilöt esimerkiksi vamman perusteella epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden. (Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM 2003, 10–12.) Esimerkiksi jos ammattikasvattaja käyttäytyy vähätellen tai ivaavasti tiettyä lasta kohtaan, tarjoaa hän muille lapsille mallin siitä, että kyseistä lasta on sallittua pilkata ja kiusata, vaikka sanallisesti asiaa ei niin ilmaistaisikaan. Tällaisessa tilanteessa on kyse välillisestä syrjinnästä. Välittömän syrjinnän tilanteessa kasvattaja voisi nimittää lasta muiden kuullen esimerkiksi taitamattomaksi, jolloin mahdollinen syrjintä olisi selkeästi havaittavissa ja siihen olisi helpompi puuttua. Ammattikasvattajan omat asenteet ja arvot ovat suorassa suhteessa kasvatustyöhön (Oulun Yliopisto 2002).

Erottelu on syrjintää vain silloin, kun siihen ei löydy kohtuullista ja objektiivista argumenttia (Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM 2003, 11). Syrjintää ei välttämättä tapahdu silloin, jos lapsella on esimerkiksi fyysisen vammansa takia rajoitteita, eikä hän näin ollen pääse osallistumaan kaikkiin lastenvälisiin ulkoileikkeihin. Mikäli sama lapsi jätetään retki- tai ruokailujonossa toistuvasti ilman paria, on kyseessä syrjintätilanne. Käytännössä olen huomannut, että lastenvälinen syrjintä on usein näkyvää tai suoraa syrjinnän muuttuessa epäsuoremaksi ja välillisemmäksi nuoruusikää kohti mentäessä.

Wahlströmin mukaan tyypillisiä kielteisten ennakkoluulojen kohteita ovat: yhteiskunnassa väheksytyt alempiarvoiset, samanlaiset keskenään kilpailevat ryhmät sekä uhkaavina ja pelottavina koetut ryhmät. Ennakkoluuloissa pitäytyvyyttä ja syrjinnän lisääntymistä tukee se, että henkilö saa hyväksyntää muilta ihmisiltä toimiessaan ennakkoluuloisesti. (Wahlström 1996, 76.)

3.3 Vertaisryhmä ja ryhmästä syrjäytyminen

Vertaisryhmä koostuu tasa-arvoisista vertaissuhteista, mikä tarkoittaa, että jäsenet omaavat samankaltaiset tiedot ja taidot sekä sosiaalisen aseman. Käytännössä tällä tarkoitetaan suurin piirtein samanikäisten lasten vuorovaikutuksellista ryhmää. (Kankaanpää 2000, 6.) Vertaissuhteet ovat verrattavissa toverisuhteisiin, sillä niillä tarkoitetaan jollakin tapaa samassa asemassa olevien ihmisten välisiä suhteita. Vertaisryhmiä ovat esimerkiksi koululuokat, harrasteryhmit ja ikäluokat. Vertaisryhmällä on oma sosiaalinen verkostonsa ja ihminen voi olla mukana monissa vertaisryhmissä ja niiden sosiaalisissa verkostoissa. (Laine 2005, 195.) Hyvät ystävyysuhteet vaikuttavat positiivisesti uusissa tilanteissa kuten esimerkiksi siirryttäessä esikoulusta kouluun. Ystävyys- ja vertaissuhteilla on yhteys kouluviihtyvyyteen ja koulusopeutumiseen. (Laine & Neitola 2002, 17.)

Erityisesti alle kouluikäisten sosiaalisen kehityksen henkinen heitteille jääminen aiheuttaa suuren riskin lapselle, sillä vertaisryhmien merkitys kasvaa vanhemmista irtautumisen myötä. Vertaisryhmästä syrjäytymisellä tiedetään olevan suora yhteys psykososiaalisiin ongelmiin ja vertaisryhmän on katsottu olevan joissain tapauksissa tärkeämpi kuin vanhempien. Vertaissuhteissa esiintyvät konfliktit ja pettymykset vaikuttavat suoraan lapsen käyttäytymiseen. (Laine & Neitola 2002, 15–16; Laine & Talo 2002, 150.)

Ilman myönteisiä ihmissuhteista yksilö ei voi kehittyä normaaliksi ihmiseksi (Nurmi 1997, 101). Huomattavin syrjäytymisen taustatekijöistä on epäsuotuisat kasvuolosuhteet. Kasvuolosuhteet käsittävät koko lapsen sosiokulttuurisen ympäristön, joihin kuuluu mm. perhe ja päiväkotit. Erityisen syrjäytymisriskin lapselle muodostaa muiden lasten aktiivisen torjunnan kohteeksi joutuminen. (Laine & Neitola 2002, 18–19.)

Lapsen kokonaiskehityksen kannalta merkittävimpiin riskitekijöihin kuuluu vertaisryhmästä syrjäyn joutuminen. 5–7-vuotiaista lapsista lähes 27 prosentilla on ongelmia vertaisryhmässään. (Laine & Neitola 2002, 150.) Varhaislapsuudessa alkaneet ongelmat ovat riskitekijöitä lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille, sosiaali-

selle kompetenssille sekä oppimiselle. Riskitekijät saattavat johtaa itse itseään vahvistavaan syrjäytymisen kehäprosessiin. Kehän synnyn ehkäisemiseksi tai sen murtamiseksi tarvitaan ulkopuolista interventiota. (Laine & Talo 2002, 149.)

3.4 Syrjäytymisen ehkäisy päiväkodissa

Päivähoidossa lapset ovat vertaisessa asemassa toisiinsa nähden. Vertaisen lapsiryhmän tuki nähdään ja koetaan etenkin erityistä tukea tarvitsevan lapsen kannalta hyödyllisenä. Päivähoidon tavoitteisiin kuuluu myös toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005, 15). Tiina Kankaanpää (2000, 53) on tutkinut erityislasten saaman vertaistuen merkitystä ja tullut tulokseen, että vertaissuhteissa onnistunut vuorovaikutus on lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta erityisen tärkeää.

Päiväkoti-ikäisten lasten negatiivista käyttäytymistä voidaan vähentää ja positiivista vuorovaikutusta lisätä erilaisin prevention ja intervention keinoin. Preventio-ohjelmat voidaan jakaa primaarisiin, sekundaarisiin ja tertiaarisiin. Primaarinen preventio pitää sisällään ongelmattomalle normaaliväestölle kohdistuvat keinot, jotka pyritään ehkäisemään ongelmien ilmentyminen. Sekundaarinen eli aikainen preventio sisältää keinot, joilla pyritään vähentämään jo olemassa olevien ongelmien vaikutuksia. Tertiaarisessa preventiossa vähennetään pysyvien ongelmien kestoja ja negatiivisia seurauksia. Päiväkodeissa toteutetaan usein primaarista preventiota. (Laine & Talo 2002, 152.)

Universaalit eli tässä tapauksessa koko päiväkodin lapsiryhmään kohdistuvat toimenpiteet ovat suositeltavia, sillä ne ehkäisevät tiettyjen lasten leimautumista, hyödyttävät kaikkia lapsia ja ovat yleisesti taloudellisempia. Toimenpiteet voidaan keskittää joko yksilöön tai ympäristöön. Yksilökeskeisessä ohjelmassa keskitytään yksilön muutokseen, kun taas ympäristökeskeinen toimenpide vaikuttaa ympäristön muuttumiseen. Ympäristöt ovat luonteeltaan sosiaalisia ja niillä tarkoitetaan esimerkiksi lapsen vuorovaikutusta tovereiden, opettajien ja perheen kanssa. (Laine & Talo 2002, 152.)

Laine ja Talon viittaavat artikkelissaan Coien, Wattin, Westin ym. tutkimukseen, jonka mukaa intervention tulisi tapahtua ennen kuin riskitekijät ovat ehtineet muuttua pysyviksi, jolloin niihin on enää hankala vaikuttaa (Laine & Talon 2002, 152). Vaikka termi interventio tarkoittaa ”väliintuloa” tai ”puuttumista”, käyttäytymistieteissä sen merkitys liittyy toimintaan, jonka tarkoitus on muuttaa asenteita ja käyttäytymistä myönteisempään suuntaan (Liebkind 2000, 158).

Useat aiemmat tutkimukset ovat Laineen ja Talon mukaan tutkineet, että kasvattaja voi tukea lasten sosiaalisten suhteiden kehittymistä pientä lapsiryhmää ja lasten omaa esimerkkiä hyväksikäyttämällä. Opettajan tulee ohjattaessa lasta sosiaalisten taitojen oppimisprosessissa tarkkailla toimintaa ja tarjota oppimiseen liittyviä tilannekohtaisia vihjeitä. Hyvä keino on käyttää yhteistoiminnallisia pieniä ryhmiä, joissa lapset selostavat taitojaan muille lapsille ja ovat näin mallina toisilleen. Menettely vahvistaa myös lasten itsetuntoa. (Laine & Talon 2002, 155.)

Käytännöntasolla taitoja voidaan hioa harjoittelemalla vaikka kohteliasta kysymistä, ehdotusten tekemistä, avun tarjoamista ja riitatilanteiden ratkaisemista. Sosiaalisen taidon siirtymistä ja taitojen yleistymistä pidetään vaikeimpina taitoina oppia. Taitojen harjoittelua voidaan motivoida selittämällä lapsille että sosiaalisten taitojen osaaminen hyödyttää kaverien kanssa toimittaessa. (Laine & Talon 2002, 155.)

Kasvattaja pystyy vaikuttamaan lasten sosiaaliseen käyttäytymiseen ja ystävyyssuhdetaitojen kehittämiseen esimerkiksi Roffeyn, Tarrantin ja Majorsin keinoin (Aho & Laine 2004, 180). Roffeyn ym. malli tarjoaa erilaisia harjoitteita esimerkiksi kontaktin ottamiseen ja keskustelun ylläpitämiseen liittyen. Lapsia ohjataan muun muassa näkemään, mitkä toimintavaihtoehdot saavat aikaan toisissa ilahtumista ja mitkä vihastumista. Yhdessä miettien pohditaan, kuinka toiselle voidaan osoittaa empatiaa ja välittämistä. Asioihin palataan toistuvasti, jotta lapset saisivat riittävästi myönteistä vahvistusta ja tätä kautta oppisivat toimimaan toivotusti. (Aho & Laine 2004, 180–181.)

Mikäli kyseessä on pikemminkin kiusaaminen kuin syrjintä, löytyy tietoa esimerkiksi Rolandin kiusaamisen ehkäisymallista, jonka idea on vastuukasvatuksessa tai Pikasin kommunikaatioterapiamenetelmään, joka perustuu kummankin osapuolen kanssa käytävään keskusteluun (Aho & Laine 2004, 256–247.) Suomalainen kiusaamistutkimuksen uranuurtaja Christina Salmivalli on teoksessaan Koulukiusaamiseen puuttuminen (2003) koonnut yhteen erilaisia toimintamalleja kiusaamisen vähentämiseksi.

Mielipiteisiin ja käyttäytymiseen vaikuttaminen voidaan prosessina jakaa kahteen osaan: ensin on löydettävä myönteinen malli, johon samaistua ja sen jälkeen asenteiden muutokseen tarvitaan ympäristön sosiaalista tukea. (Liebkind 2000, 158.) Liebkind ja Mc Alister (2000, 161) tuovat kirjoituksessaan julki Wrightin (1997) näkemyksen siitä, kuinka syrjintään voidaan vaikuttaa ryhmästä käsin. Mikäli sisäryhmän jäsen, jolla on läheinen suhde ulkoryhmään kuuluvan kanssa, osoittaa myönteisiä asenteita ulkoryhmää kohtaan, tukee hän tällä käyttäytymisellään positiivista asennetta ja kutsuu muita seuraamaan esimerkillään. Näin lapsen ikätovereita positiivisesti hyödyntämällä voidaan vähentää ennakkoluuloisuuden tunteita. (Liebkind 2000, 161.)

Mikäli lapsen vertaisryhmästä syrjäytymisen syynä voidaan pitää lapsen persoonallisuudesta johtuvaa yksinäisyyttä, on tähän mahdollista vaikuttaa attribuutioiden muuttamiseen tähtäävillä terapeuttisilla menetelmillä. Tällöin tarjotaan yksinäiselle lapselle selityksiä siitä, mistä yksinäisyys johtuu sekä myös malleja siitä kuinka sosiaalisissa tilanteissa onnistutaan. Tämän odotetaan tuottavan yksinäiselle lapselle sosiaalisen hallinnan tunteita ja syyn muuttaa negatiiviset attribuutiot myönteisemmiksi. Mikäli yksinäisyys on erittäin vakavaa, tulee lapsi ohjata asiantuntevaan terapeuttiseen hoitoon (Aho & Laine 2004, 196.)

4 LAPSEN HENKINEN KEHITYS

4.1 Moraalinkehitys

Kasvattajilla on oltava käytettävissä lasten ikäkausididaktinen ja kehitysvaiheisiin liittyvä tietämys ja sisältöjen valinnan kannalta välttävä olosuhteiden tuntemus. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005, 27). Erityisesti suvaitsevaisuuteen kasvatettaessa, on tärkeää huomioida lapsen moraalikehityksen taso. Nuoren lapsen kohdalla suvaitsevaisuutena voidaan pitää sellaistaikin toimintaa tai asennetta, jonka takana on vaikkapa auktoriteetin tai rangaistuksen pelko, kun taas vanhemman lapsen tai aikuisen kohdalla tällaista ajattelua pidettäisiin kypsyyttömänä.

1900-luvulla vaikuttanut Lawrence Kohlberg on tutkinut ihmisen moraalien kehitystä. Moraalisen kypsyyttä ei jäsennetä ikäkausisidonnaisesti, vaan se liittyy yksilön oman ajattelun kehittymiseen. Moraalitasoja on kuusi, mutta tyypillinen aikuinen ylittää tasolle neljä tai viisi. Päiväkoti-ikäinen lapsi on yleensä tasoilla 1-3. Seitsemän ikävuoden jälkeen lapsi muuttuu enemmän yhteisökeskeiseksi, mikä vähentää tyypillistä kuvittelua siitä, että muut näkevät maailman samasta näkökulmasta kuin itse. Näin ollen lapsi voi tuntea voimakasta hämmennystä huomattaessaan, etteivät toiset ajattele samoin kuin hän. (Hänninen, Partanen, & Ylijoki 2001, 175–197.)

Kohlbergin moraalitasoista ensimmäinen pitää sisällään auktoriteetin rangaistuksen uhalla synnyttämän tottelevaisuuden. Toisella tasolla ihminen; yleensä lapsi, tavoittelee omaa etua reilun pelin säännöillä kaikkia osapuolia hyödyttävänä vaihtona. Kolmas vaihe käsittää hyvien ihmissuhteiden moraalien, johon kuuluvat kiltteyden ja yleisemmin hyvän maineen käsitteet sekä huolenpito toisesta. Tässä vaiheessa tärkeiksi käsitteiksi kehittyvät myös luottamus, uskollisuus, kunnioitus ja kiitollisuus. Neljäs vaihe sisältää käsityksiä korkeammasta moraalista vastuusta yhteiskunnan hyvinvoinnista sekä sääntöjen ja lakien noudattaminen yhteiseksi hyväksi. Viides taso eli moraalinen yhteiskuntasopimus ja abstraktina yksilön oikeuksien hyväksymisenä sekä kuudes taso eli

yleisiin oikeudenmukaisuuden periaatteisiin nojautuva moraalitieteellinen vaatimus on suuri kypsyys, ettei tasoja havaita juurikaan lapsilla. (Hänninen ym. 2001, 186–190.)

Alle 7-vuotiaalle on tyypillistä kuvitella, että muut näkevät maailman samasta näkökulmasta kuin he itse. Vaikka päiväkotikäisiltä lapsilta ei voi edellyttää kykyä täydelliseen empatiaan, muuttuu lapsi seitsemän ikävuoden jälkeen enemmän yhteisökeskeiseksi kyeten huomioimaan paremmin myös muiden tunteita ja tarpeita. Lapsi alkaa vähitellen kiinnittää lisääntyvää huomiota muiden hyvinvointiin. Eskariikäisen lapsen kannustaminen vertaisryhmässä olevien toveriensa tasapuoliseen huomioimiseen on tuloksellista. Noin viisi-kuusi-vuotiaana vastavuoroisuus merkitsee lapselle tasapuolista vaihtamista konkreettisissa asioissa; hyvään vastataan hyvällä ja pahaan pahalla. (Aho & Laine 1997, 172–173; Hänninen ym. 2001, 186–190.)

Aikuinen voi edistää lapsen moraalikehitystä pyytämällä lasta perustelemaan oma käyttäytyminen ja ratkaisu moraalitilanteessa. Apuna voi käyttää myös roolileikkejä, joiden avulla lapset harjoittelevat konkreettisesti toisen asemaan asettumista. Ongelmatilanteiden ratkaiseminen opettaa päätöksentekoa ja vastuun ottamista omasta toiminnasta. Rakentava tunneilmaisu edesauttaa lapsen kykyä toimia konfliktitilanteessa siten, ettei tarvitse turvautua muita loukkaavaan tai aggressiiviseen käyttäytymiseen. Lapsille annettavalla käyttäytymisen palautteen tavalla on ratkaiseva merkitys moraalikäyttäytymisen kehittymisen kannalta. Palautteen on syytä olla spesifiä, havainnollista ja kerralla vain pieneen asia määrään kohdistuvaa. (Aho & Laine 2004, 141,143.)

4.2 Identiteetti ja itsetunto

Yksinkertaisin identiteetin määritelmä lienee se, että identiteetti vastaa kysymyksiin ”kuka minä olen” ja ”minkälaisena muut minua pitävät”. Identiteetti koostuu kaikesta siitä miten ihminen itseään määrittelee sekä siitä, miten ja miksi hän ymmärtää tulleensa sellaiseksi kuin on. Identiteetti on yksilöllinen käsitys itsestä ja sen perustana ovat ihmisen omat persoonalliset ominaisuudet,

mutta se kasvaa laumassa vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Identiteetti on symbolinen konstruktio, jonka tarkoitus on luoda jatkuvuutta yksilön elämäntapahtumiin. Mikäli lapsen käsitys itsestä on huono, vaikuttaa se identiteetin kehittymiseen. (Rauste von Wright, von Wright & Soini, 2003, 43–49.)

Jotta lapsi voisi toimia suotuisalla tavalla kussakin kontekstissa, on merkityksellistä hallita vallitsevat käyttäytymissäännöt. Sosiaalisella kompetenssilla tarkoitetaan sitä kykyä, jota yksilö käyttää saavuttaakseen henkilökohtaisia ja sosiaalisia tavoitteitaan. Jokainen sosiaalinen konteksti tuottaa omanlaisensa sosiaalisen kompetenssin prosessin, jota lapsi oppii iän ja kokemuksensa myötä soveltamaan erilaisissa tilanteissa. (Poikkeus 1998, 126–128.) Käytännössä olen huomannut, että lapsi voi kompensoida esimerkiksi tiedollisten asioiden puutteet hyvillä ihmissuhdetaidoilla.

Rauste von Wrightin ym. (2003) mukaan minäkäsitys eli minäkuva on mielle omasta itsestä. Minuus pitää sisällään yksilön skeemoja eli sisäisiä malleja tai käsityksiä itsestä. Mitä kauempana ihanneminä on todellisesta minuudesta, sitä vähäisempi on itsearvostus. Minuus luodaan sosiaalisesti ja sitä ylläpidetään sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Näin ollen minäkuvan kehittyminen on suorassa suhteessa kaikkeen ympäristön antamaan palautteeseen. Jokainen ihminen pyrkii näkemään itsensä positiivisessa valossa. (Rauste von Wright ym. 2003, 43–49.) Hyvällä hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudella voidaan edistää lapsen myönteistä minäkäsitystä, lapsen ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja sekä ajattelun kehittymistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 16.)

Itsetunto liittyy läheisesti minäkäsitykseen. Itsetunto sisältää käsityksen omasta arvosta sekä itseluottamuksesta eli siitä, kuinka yksilö uskoo selviytyvänsä haasteista. Itsetunnon vaikutus on mukana kaikessa ihmisen toiminnassa. Heikon tai vaihtelevan itsetunnon omaavat ihmiset kiinnittävät paljon huomiota saamaansa palautteeseen. Jos yksilön itsetunnon ydin on vankka, ei hän ole riippuvainen muiden palautteesta. Jos ydin on heikko, koetaan muiden negatiivinen palaute murskaavana, jolloin riippuvaisuus positiivisesta palautteesta samanaikaisesti kärjistyy. Ehdotta rakastettu lapsi saa itsearvostukselleen vankan

pohjan, mikä edesauttaa ongelmista selviytymistä. (Himberg & Jauhiainen 1998, 24.)

Laineen ja Neitolan tutkimuksesta selviää, että torjuttujen lasten minäkäsitys on merkittävästi heikempi kuin ei-torjuttujen käsitys itsestään. Yli puolella torjutuista lapsista on huono minäkäsitys sekä ryhmän jäsenenä että suhteessa toisiin lapsiin. Alle kouluikäisten kohdalla on tutkimuksissa voitu todeta, että alhainen sosiaalinen asema ryhmässä liittyy heikkoon minäkuvaan. Torjutuilla lapsilla on kuitenkin halua päästä ryhmään mukaan, mutta leikkiin pääseminen on vaikeaa. Vuorovaikutustilanteissa torjutut lapset käyttäytyvät huomionhakuisesti, häiritsevästi ja uhmakkaasti. (Laine & Neitola 2002, 51–53.)

4.3 Sosiaalinen kehitys

Sosiaalinen kehitys kulkee tiiviisti yhdessä minäkäsityksen ja tunne-elämän kehityksen kanssa. Lapsen sosiaalinen kehitys, tavat, roolit, arvot, asenteet ja vuorovaikutustaidot kehittyvät yhteistyössä muiden kanssa. Lapsi on altis muiden ihmisten vaikutteille. Sosiaalisten taitojen oppimista tapahtuu läpi elämän, mutta niiden perusta saadaan lapsuudessa. (Aaltonen ym. 2002, 162.) Lapset toimivat toisilleen sosiaalisina malleina. Toisten lasten tekemisiä ja kokemuksia vertaillaan omiin. Lapset tutustuvat näin sosiaalisen ympäristönsä toimintaan ja oppivat tapoja osallistua siihen. Samalla he muokkaavat identiteettiään. (Strandell 1995, 31–156.)

Päiväkotiympäristö sosiaalisten suhteiden näyttämönä on suuri, sillä monelle lapselle päiväkotiin tuleminen mahdollistaa ensimmäiset varsinaiset kaverisuhteet sekä ensimmäisen ikätasaisen vertaisryhmän. Harriet Strandell on tutkinut päiväkotielämää lasten näkökulmasta. Tutkimuksen mukaan lapset eivät niinkään arvostaneet suunniteltujen toimintojen tekemistä ja tuloksia, vaan tärkeintä oli saada olla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa. (Strandell 1995, 113–127.)

Vuorovaikutuksella on suuri merkitys lapsen kokonaiskehitykseen kuten prososiaalisuuteen. Ystävien puute lisää sopeutumisongelmia ja syrjäytymisriskiä. (Laine & Neitola 2002, 59.) Kumuloituvat ongelmat varhaislapsuudesta alkaen aiheuttavat ongelmia ja vakavia syrjäytymisriskejä liittyen lapsen psyykkiseen hyvinvointiin, sosiaaliseen kompetenssiin sekä oppimiseen (Laine & Talo 2002, 149).

Yhteys varhaislapsuuden ja yläkouluiässä esiintyvien ongelmien kanssa on herättänyt ammatillista keskustelua. Professori Liisa Keltikangas-Järvinen (2009) on tutkinut asiaa tuoreessa päiväkotitutkimuksessaan. Hän pitää mahdollisena, että kouluissa koko ajan yleistyvät levottomuudet ovat osin seurausta vääristä ratkaisuksista päivähoitossa liittyen muun muassa lasten aggressiivisuuden lisääntymiseen liian suurissa päiväkotiryhmissä. Huomionarvoista on, että tällöin kyseessä eivät ole aikuisten taidot, vaan ryhmän ominaisuudet. Hoitopäivän pituus, varhainen aloitusikä ja ryhmän suuri koko sekä levottomuus tulevat ilmi koulu- ja murrosiässä, ja ovat yhteydessä sellaisiin asioihin kuin sosiaalisten taitojen ja empatian puute, omien etujen ajaminen, röyhkeys, tottelemattomuus, vastaan sanominen aikuisille, levottomuus ja keskittymiskyvyttömyys. Liisa Keltikangas-Järvisen mukaan on hyvä kysymys, liittyykö koulumaailman nykyinen levottomuus päivähoiton ongelmiin. Kun lapsen sosiaalinen kenttä ei ole hallittavissa, ei lapsi voi oppia sosiaalisia taitoja, vaan turvautuu aggressioon. (Keltikangas-Järvinen 2009.)

Päiväkodin tärkeisiin tehtäviin kuuluu myönteisten toverisuhteiden ja sosiaalisten taitojen kehittäminen. Keskeisiä opittavia taitoja ovat muun muassa ryhmän jäsenenä oleminen ja siinä toimiminen, kuunteleminen, tunteiden sanallinen ilmaisu, vuorottelu, jakaminen, auttaminen, itsesäätely ja aggression kontrollointi. (Laine & Neitola 2002, 105.) Sosiaalisten taitojen harjaannuttamisessa on tärkeää muistaa esimerkin vaikutus. Keskeisiä periaatteita ovat itsen, toisten ja esineiden kunnioittaminen. Lapsia voi vaatia kohtelemaan toisia kunnollisesti vain, jos itse suhtautuu lapsiin samalla tavalla. Lapsen tulee oppia ymmärtämään miten oma käyttäytyminen vaikuttaa muihin ihmisiin. (Laine & Neitola 2002, 106.)

Ryhmä muodostuu joukosta ihmisiä, joilla on keskinäistä vuorovaikutusta, yhteinen tavoite, tietyt säännöt ja työnjako. Ryhmän aloittaessa ohjaajan tehtäviin kuuluu huolehtia jäsenten ryhmään liittymisestä. (Niemi 1998, 16, 80). Ryhmäytyminen tarkoittaa prosessia, jossa ryhmän jäsenten välistä keskinäistä tuntemista, luottamusta, turvallisuutta ja viestintäkykyä kehitetään tietoisesti. Ryhmäytymisen tarkoitus on saada aikaan socialisaatioprosessi, jossa tuntemaan oppiminen, turvallisuuden kokeminen ja luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistavat avoimen ajatusten ja tunteiden ilmaisun. (Aalto & Pikkarainen 1994, 60.)

Ryhmään liittyminen, kuuluminen, hyväksytyksi tuleminen ja vaikuttaminen ovat yksilön persoonallisuuden kehityksen kannalta oleellisia asioita. Ryhmässä lapsi voi kehittää yhteistoiminnan keinoja ja ottaa vastuuta omista ja yhteisistä valinnoista, mikä vahvistaa hänen itsemääräämistään. Parhaimmillaan ryhmäkokeemukset edistävät yksilöä löytämään omimman itsensä. (Himberg & Jauhiainen 1998, 96–97).

Lapsen itsetunnon vahvistuminen ja sosiaalisten taitojen kehittyminen johtaa yleensä siihen, että lapsi tulee aiempaa hyväksyttäväksi vertaisryhmässään. Tämä puolestaan tukee hänen positiivista sosiaalista kehitystään ja sulautumista vertaisryhmään. Toverisuhdeongelmien ehkäisemisessä on merkitystä paitsi sisäisten tekijöiden kuten ryhmädynamiikan puolesta, myös sen suhteen, mikääläinen päiväkotiryhmä on ulkoisilta puitteiltaan. Esimerkiksi eri-ikäisistä koostuvan ryhmän on tutkimuksissa todettu vaikuttavan myönteisesti lasten sosiaaliseen käyttäytymiseen ja vähentävän kiusaamista ja muita ongelmia. (Laine & Neitola 2002, 108.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TEHTÄVÄT

Opinnäytetyön tarkoitus on tutkia esikouluikäisten lasten syrjintään liittyviä seikkoja kasvattajan näkökulmasta. Tarkoituksena on selvittää syrjitäänkö erilaista lasta päiväkodin vertaisryhmässä, kuinka usein ja miten mahdolliseen syrjintään

puututaan, sekä minkälaisin keinoin syrjintää voitaisiin ehkäistä? Syrjintää lähestytään myös suvaitsevaisuuskasvatuksen näkökulmasta, sillä suvaitsevaisuus ja syrjintä kulkevat rinnakkain toimiessaan toistensa vastapareina. Suvaitseva toiminta edellyttää suvaitsevaa asennetta.

Työlläni haluan painottaa lapsuuden aikaiseen syrjintään puuttumisen merkitystä lapsen hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä. Haluan myös tutkia niitä keinoja, joilla lasten syrjintään puututaan sekä tutustua niihin keinoihin, joita käyttämällä kasvattajat voivat kehittää työtään syrjinnän vähentämiseksi. Vaikka individualistisen yhteiskuntamme myötä ihmisten erilaisuus on korostunut, löytyy erilaisuuden hyväksymisen alueella paljon parannettavaa.

Työn näkökulma on ammattikasvattajien ja tekemääni kyselyyn on valittu kohderyhmäksi viiden päiväkodin henkilöstö. Kyselyn vastaajiksi kutsuttiin lastentarhan opettajat, lastenhoitajat sekä ryhmäavustajat. Opinnäytetyötä tehdessäni olen lisäksi haastatellut vapaamuotoisesti eri-ikäisiä lapsia. Kuten arvelin, 6–7-vuotiaat eivät osanneet määritellä tai selittää termejä suvaitsevaisuus ja syrjintä. Siitä huolimatta halusin tuoda raporttiin myös lasten ajatuksia suvaitsevaisuudesta. Koska lapset käsittelevät suvaitsevaisuutta konkreettisesti, pyysin heitä kuvailemaan sitä, minkälainen on hyvä kaveri. Hyvän kaverin määritelmiä löytyy liitteestä 3.

Työlle asetettiin seuraavat kuusi tutkimuskysymystä:

- 1 Syrjitäänkö päiväkodin kasvattajan mielestä erilaista lasta vertaisryhmässä?
- 2 Mitä päiväkodin kasvattajan mielestä suvaitsevaisuus tarkoittaa?
- 3 Millä keinoilla ja kuinka usein päiväkodissa puututaan mahdolliseen syrjintätilanteeseen?
- 4 Kokeeko kasvattaja suvaitsevaisuuden tärkeäksi arvoksi?
- 5 Mitkä ovat päiväkodin kasvattajan mielestä merkittävimpiä lastenväliseen syrjintään johtavia syitä?
- 6 Mitä keinoja kasvattaja pitää tärkeinä syrjinnän vähentämiseksi päiväkodissa?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimusympäristö ja aineiston hankinta

Kyselyn tutkimuskohteeksi valitsin viiden lohjalaisen päiväkodin esikouluryhmän kasvatushenkilöstön. Tutkimusalueeksi valikoitui Harjun alue, joka on yksi neljästä Lohjan päivähoitopiiristä. Valintaan vaikutti muun muassa se, että alueen asukaskunta on heterogeeninen, mikä ilmenee muun muassa siten, että alueella on sekä vuokra-asuntoja että omistusasuntoja. Valintaan vaikutti myös alueen tuttuus, sillä olen suorittanut työssäoppimisjakson kyseisellä alueella. Lohjan kaupunki on jaettu neljään alueeseen, joiden mukaan päivähoitojaottelu tapahtuu.

Toimitin tutkimuslomakkeen päiväkoteihin postitse saatekirjeen kanssa ja tavoite oli, että jokainen esikouluryhmässä työskentelevä henkilö vastaisi siihen. Vastaukset pyysin palauttamaan eräpäivään mennessä.

Hain tutkimuslupaa (Liite 1) Lohjan kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö Merja Kuusimurrolta. Tämän lisäksi olen tiedottanut tutkimuksesta päiväkodin johtaja Arja Ekqvistille. Kyselytutkimukseen päädyin sen takia, että kyselykaavake on helppo ja melko nopea täyttää. Kyselyn täyttäminen vei aikaa noin kymmenen minuuttia. Sähköpostitse toimitettu kysely ei vaikuttanut toimivalta, sillä tiedän, että päiväkotiympäristön tietokoneenkäyttömahdollisuus on toisinaan rajallinen.

Annoin kyselyn vastaajille vastausaikaa 1,5 viikkoa. Aloitin kyselyn suunnittelun tammikuussa 2009. Kysely valmistui huhtikuussa. Yhdestätoista lähetetystä kyselystä palautui määräaikaan mennessä 4, joten olin sähköpostitse yhteydessä niihin vastaajiin, joiden sähköpostiosoitteen tiesin ja muistutin heitä vastauksesta. Kaikkiaan vastauksia palautui 6 kappaletta.

6.2 Tutkimusmenetelmän luonne

Kyselylomakkeen käyttäminen on yksi survey-tutkimuksen keskeisimpiä menetelmiä. Kyselytutkimus on tehokas säästäessään tutkijan aikaa ja voimavaroja, vaikka toisaalta kyselytutkimuksen aineistoa pidetään usein pinnallisena ja vastauskato voi olla suuri. (Hirsjärvi ym. 2008, 188, 190.) Kyselyssä käytetyt avoimet kysymykset vähentävät pinnallisuutta. Vaikka kyselylomakkeen käyttäminen on osa kvantitatiivista metodologiaa, hyödynnän vastausten tulkinnessa kvalitatiivisia keinoja muun muassa tutkimusryhmän pienen koon takia.

Laadullisella tutkimuksella pyritään ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan mielekäs tulkinta tutkittavalle ilmiölle. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineistosta ei ole tarkoitettu tehtäväksi yleistettäviä johtopäätelmiä (Hirsjärvi ym. 2008, 117). Lomakehaastattelussa ei voi kysyä mitä tahansa, vaan siinä kysytään tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun kannalta merkityksellisiä kysymyksiä, siten että joka kysymykselle löytyy perustelut tutkimuksen viitekehyksestä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75).

Kyselyssä voi käyttää sekä monivalintakysymyksiä että asteikkoihin perustuvia kysymyksiä. Spesifiset kysymykset jättävät vähemmän tulkinnanvaraa kuin epämääräiset ja laajat kysymykset tai väittämät (Hirsjärvi ym. 2008, 197). Tässä tutkimuksessa kysely sisältää sekä avoimia että neljäportaisia Likertin asteikolla mittaavia kysymyksiä. Avoimet kysymykset ovat hyvä lisä, sillä niillä voidaan parhaiten mitata, mitä vastaajalla on todella mielessään (Hirsjärvi ym. 2008, 196).

6.3 Kyselylomake ja kysymykset

Kyselylomake (Liite 2) koostuu neljästä osa-alueesta, jotka pitävät sisällään taustatietojen lisäksi sekä henkilöstön havaintoihin että toimintatapoihin ja asenteisiin liittyviä kysymyksiä. Lomakkeessa on 21 kysymystä, joista avoimia kysymyksiä on viisi ja loput kysymykset ovat monivalintakysymyksiä, joiden joukos-

sa on muutama sekamuotoinen kysymys. Sekamuotoiset kysymykset ovat toimivia silloin, jos tutkijalla on epäily, ettei kaikkia vastausvaihtoehtoja tunneta (Vilkkä, 2007, 69).

Kyselyn kysymykset suunniteltiin itse, sillä käytössä ei ollut vastaavaa tutkimusta. Kolmen testivastaajan täytettyä kyselyn, lomakkeen kysymyksiä vielä viimeisteltiin. Kysymyksiin päädyttiin paitsi käytännön kokemuksiin perustuviin havaintoihin ja palautteeseen liittyen, myös luetun teorian tiedon kuten lähdekirjallisuutena käytetyn Laineen ja Neitolan (2002) tutkimustiedon ja -kysymysten pohjalta. Kysymyksillä haettiin vastauksia raportin sivuilla 24–25 lueteltuihin tutkimuskysymyksiin.

Taustakysymyksillä kuten ryhmänkoko, henkilökuntamäärä ja vastaajan koulutus, voi selvittää monenlaisia asioita, kuten liittyykö korkeakoulutus suvaitsevaisuuden arvostukseen tai vaikuttaako siihen pitkä ikä, iän tuoma elämäkokemus ja viisaus. Ryhmän kokoa tiedustellaan, sillä ryhmän pienellä koolla tiedetään olevan positiivinen yhteys lasten hyvinvointiin ja ryhmän koheesioon. Myös henkilökunnan riittävällä määrällä on merkitystä, sillä se on ratkaisevassa asemassa henkilöstön jaksamiseen ja sitä kautta myös lasten viihtyvyyteen.

Kyselyssä haetaan vastausta siihen, syrjitäänkö ammattikasvattajan mielestä erilaista lasta vertaisryhmässä. Monivalintakysymyksen väittämä on: ryhmässäni ei ole lasten välistä syrjintää. Mikäli vastaaja mielestä asia on näin, voi syrjintätilanteisiin liittyvien kysymysten ohi hypätä ja jatkaa vastaamalla muihin kyselyn kysymyksiin.

Kysymyksellä, mitä kohderyhmän mielestä suvaitsevaisuus lyhyesti määritellynä tarkoittaa, haluttiin tuoda tukea tutkimustulosten analysoinnille tarkistaen, että vastaaja ja kyselyn laatija käsittelevät samoja asioita. Kysymys oli tärkeä myös siksi, että toisinaan aiheesta keskusteltaessa on tullut ilmi, että käsitteiden määrittely on koettu hankalaksi.

Suvaitsevaisuuden ilmapiiri -aiheen on tarkoitus kartoittaa kasvattajien omia arvoja ja asenteita sekä suvaitsevaisuuden ilmapiirin olemassaoloa. Kokeeko

kasvattaja suvaitsevaisuuden tärkeäksi arvoksi ja onko työympäristö hänen mielestään suvaitsevainen? Käytännön työstä kumpuavat ajatukset suuntasivat kysymysten laadintaa erityisesti aiheissa syrjinnän syyt ja henkilökunnan asenteet. Omakohtainen kokemus ja keskustelut monenlaisten ammatikseen kasvatavien kanssa, innoittivat kysymään ymmärrystä kasvattajien omien asenteiden vaikuttavuudesta lapsiin. Suvaitsevaisuus on yksi tärkeimmistä arvoistani - väittämällä voi selvittää esimerkiksi sitä, korreloiko suvaitsevana itseään pitävän vastaajan arvomaailma syrjintätilanteisiin puuttumismäärän kanssa.

Syrjinnän syiden määrittelyllä ei ole tarkoitus eritellä lasten diagnooseja tai järjestää lapsia heidän ominaisuuksiensa kuten käyttäytymisongelmien tai ADHD:n perusteella. Syrjinnän syiden erittelyllä haluttiin tuoda esiin mahdollisia yleisiä syrjintään vaikuttavia selittäjiä. Syrjinnän syyt -kohdassa tarjottiin seuraavia vaihtoehtoja syrjinnän aiheuttajiksi: suuri ryhmäkoko, integroidut erityislapset, henkilökunnan vähyys, henkilökunnan asenteet, lasten asenteet ja joku muu. Vastaukset eivät tarjoa mahdollisuutta yksiselitteiseen tulkintaan, vaan ovat suuntaa antavia. Kuten eräs vastaajista kirjoitti: *kaikki tekijät ovat riippuvaisia toisistaan, joten syiden erittely on vaikeaa.*

Avoimella kysymyksellä, syrjinnän vähentämisen keinoista, selvitettiin päiväkodin arkeen liittyviä toimintatapoja ja periaatteita. Toisella avoimella kysymyksellä haluttiin kerätä tietoa sellaisista yleisistä kunnan tai valtion linjauksista, joilla vastaaja katsoivat voitavan vaikuttaa syrjinnän vähentämiseen. Näiden kysymysten vastaukset ovat syrjinnän vastaisten keinojen kehittämisen kannalta arvokkaita.

6.5 Aineiston analyysi

Pienestä tutkimusotannasta ja palautuneiden vastausten määrästä johtuen, tuloksia ei voi yleistää. Tämän takia tutkimuksessa ei myöskään ole ollut tarpeellista käyttää tilastointiohjelmia kuten SPSS-ohjelmaa, vaan tulokset on kirjattu excel-taulukkoon ja tulokset on muunnettu kaavioiksi.

Kyselyn kysymyksiin 3.4 ja 4.3 oli ohjeiden vastaisesti vastattu yhden sijasta useammalla vaihtoehdolla, joten vastaukset piti muuntaa tulkintakelpoisiksi jakamalla niille desimaaliarvot.

Monivalintakysymysten vastaukset arvoettiin siten, että mitä suurempi arvo, sitä enemmän vastaukset olivat samanmielisiä väittämän kanssa. Eli jos vastaaja on väittämän kanssa täysin samaa mieltä, tulee yhden vastauksen arvoksi 4 pistettä, koko vastauksen pisteiden ollessa maksimissaan 24. Mikäli vastaaja on väittämän kanssa samaa mieltä, saa vastaus 3 pistettä ja niin edelleen.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa vastauksia luettiin useasti ja niistä etsittiin tutkimuskysymysten kannalta sopivia tuloksia. Toisessa eli koodaamisvaiheessa valittiin käytettävät vastaukset ja kirjoitettiin valittu tieto Excel-tilukkuun. Taulukkuun lisättiin tieto, mikä kyselyn kysymys vastaa mihinkin tutkimuskysymykseen. Taulukosta oli helppo käydä lukemassa vastauksia yhteenvetoa ja tutkimustuloksia kirjoitettaessa. Vaikka vastaukset kirjattiinkin ammattien mukaan, niitä ei tulkita ammattien pohjalta.

Kolmannessa vaiheessa valituista avoimista kysymyksistä tehtiin sisällönanalyysi ja muista kysymyksistä luotiin kaaviot. Neljännessä vaiheessa kirjoitettiin tulosten yhteenveto. Aineistoa tulkittiin samanlaisuutta etsien ja etenkin monivalintakysymysten kohdalla suurta hajontaa ei edes ilmennyt.

Avointen kysymysten vastaukset olivat hyvin tulkittavissa. Tosin muutamassa kysymyksessä vastausten yksimielisyys olisi ollut helposti havaittavissa pelkästään silmäääräisesti. Sisällön analyysiä hyödyntäen nimettiin avoimet kysymykset, jonka jälkeen vastauksista etsittiin yhteinen pelkistetty teema. Tämän jälkeen teemoille valittiin yhteinen nimittäjä eli yläluokka vastauksen tiivistyessä yhteen sanaan. Yläluokkien on tarkoitus tiivistää ja tuoda esiin se idea tai arvo, jota vastaaja on vastauksessaan tarkoittanut.

Sisällön analyysin selventämiseksi seuraavaksi esitetään esimerkki vastaajien avoimista vastauksista kyselyn kohdassa 3.5. Kysymyksessä tiedustellaan keinoja syrjinnän vähentämiseksi. Sisällön analysoinnin tuloksena vastaukseksi

saatiin neljä käsitettä, jotka ovat: ennakointi, esimerkillisyys, väliintulo ja asenne. Seuraavassa ovat kaikki kysymykseen annetut vastaukset:

Ennaltaehkäisevä ryhmän yhteisöllisyyttä vahvistava toiminta (Vastaaaja 1).

Olemalla itse esimerkkinä johdonmukaisella puuttumisella tilanteissa ja puhumalla sattuneista tilanteista, sopimalla lasten kanssa "pelisääntöjä" esim. käyttäytymisessä, pihäsäännöt yms. (Vastaaaja 2).

Ennaltaehkäisy ja säännöllinen puuttuminen (Vastaaaja 3).

Oma esimerkki. Selostetaan lapsille aina tilanteet joissa syrjintää tapahtuu miksi niin tai näin voi tehdä ja mitä seurauksia asioilla on (Vastaaaja 4).

Oma esimerkki miten kohtaan lapset, työkaverit, vanhemmat jne. Selkeä materiaali esim. turvataito (Vastaaaja 5).

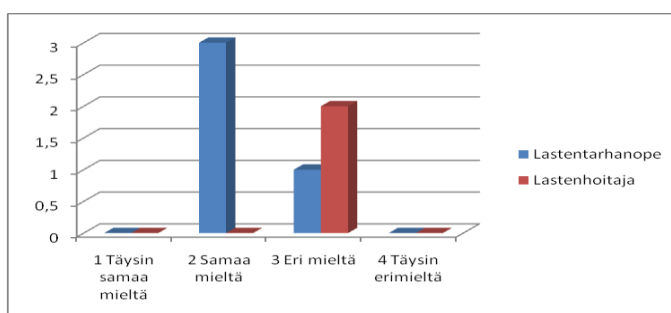
Suvaitseva ilmapiiri ja varhainen puuttuminen (Vastaaaja 6).

8 KYSELYN TULOKSET

Kyselyssä kerättyjen taustatietojen mukaan vastaajista neljä oli lastentarhanopettajia ja kaksi lastenhoitajaa, joten vastaajia oli kaikkiaan 6. Avustajat tai muiden ammattikuntien edustajat eivät ole vastanneet tähän kyselyyn. Vastaa-

jista 50 % kuului 41–50-vuotiaiden ikäryhmään ja 50 % kuului 51–64-vuotiaisiin. Ikä- tai ammattikuntaeroja ei ole tulosten analysoinnissa huomioitu, sillä vastausten vähäisen määrän takia, tuloksista ei voi tehdä päätelmiä. Opinnäytetyöni kannalta ei ole syytä tietää, mistä päiväkodeista vastaukset ovat palautuneet. Vastaajien toimipiste tai henkilöllisyys ei tullut ilmi palautetuista lomakkeista.

7.1 Lasten välinen syrjintä

KUVIO 1. Ryhmässäni ei ole lasten välistä syrjintää

Väittämässä ”Ryhmässäni ei ole lasten välistä syrjintää” vastasi puolet olevansa samaa mieltä ja puolet eri mieltä, jolloin väittämä saa arvoksi 15/24. Näin ollen jokaisen vastaajan tämänhetkisessä esikouluryhmässä tapahtuu jonkinasteista syrjintää. Kiusaamista ja syrjintää on vaikea erottaa toisistaan, etenkin silloin, jos lapset tai tilanne eivät ole tuttuja. Joka tapauksessa yhtäläillä kiusaaminen kuin syrjintä aiheuttavat kohteeksi joutuneelle lapselle yksinäisyyttä ja sosiaalisia ongelmia. Erilaiset vertaissuhteissa esiintyvät konfliktit ja pettymykset vaikuttavat suoraan lapsen käyttäytymiseen (Laine & Talo 2002, 150). Syrjintään on syytä suhtautua sen vaatimalla vakavuudella. Myös Suomen perustuslaki (731/1999) kieltää syrjinnän.

Kyselyssä kysyttiin myös, ovatko ryhmän lapset toisiinsa nähden suvaitsevaisia. Ryhmän lapset ovat toisiinsa nähden suvaitsevaisia – väittämässä kaikki vastaajat olivat samaa mieltä pisteiden ollessa 20/24. Tosin kukaan vastaajista ei ollut asiassa täysin samaa mieltä. Tämänikäisillä lapsilla empaattisuus ei ole vielä kehittynyt täyteen mittaansa eikä negatiivisia asenteita osata vielä piilotel-

la, joten mikäli syrjintää on olemassa, on se myös helposti nähtävissä. Tähän viittaa myös Kohlbergin moraalikehityksen teoria, jonka mukaan noin 5–6-vuotiaana vastavuoroisuus koetaan lähinnä konkreettisesti: hyvään vastataan hyvällä ja pahaan pahalla. Vasta seitsemän ikävuoden jälkeen lapselta voi edellyttää enemmän empaattisuutta ja yhteisöllisyyttä (Aho & Laine 1997, 172–173.)

7.2 Mitä suvaitsevaisuus tarkoittaa

Että erilaisuus on ok, ulkonäkö, kansallisuus, vammat tms. kaikki hyväksytään samanarvoisina (Vastaaaja1).

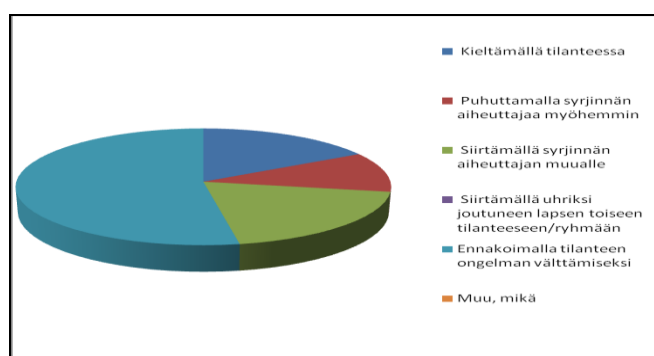
Hyväksyn aidosti kaikenlaiset erilaiset ihmiset omana itsenään (Vastaaaja 2).

Tutkimuskysymys, mitä suvaitsevaisuus lyhyesti määriteltynä tarkoittaa, tuotti yleisen käsityksen mukaisia vastauksia. Riitta Wahlströmin (1996,104) mukaan suvaitsevaisuuteen kasvattamiseen liittyy oleellisesti myötäelämisen kyky, oman vastuun laajentaminen koskemaan muita sekä tasavertaisuus. Samat teemat ovat tulleet esille myös tekemäni kyselyn tuloksista. *Myötäelämisen kyky, esimerkillisyys ja asenteet* on mainittu monessa kohtaa tutkimuksen vastauksia. Lasten suvaitsevaisuutta tuetaan muun muassa seuraavasti: *Opetan lapsia arvostamaan itseään, jotta voivat arvostaa muitakin. Puuttamalla aktiivisesti tilanteisiin, joissa havaitsen syrjimistä. Hyvän ryhmähengen luominen* (Vastaaaja 5). Selviä käytännön toimintoihin viittaavia vastauksia kirjattiin yksi

Vastauksena saadut suvaitsevaisuuden käsitteen määritelmät tiivistyivät termeihin: hyväksyminen ja asenne. Kaikki vastaukset olivat hyvin samansisältöisiä yhdenvertaisuuslain suvaitsevaisuuskäsityksen kanssa: ”Suvaitsevaisuus on toisen ihmisen aitoa hyväksymistä ja arvostusta, ei myöntöväisyyttä, alentuvaisuutta, suopeutta tai vain toisen sietämistä”. Yhdenvertaisuuslain määritelmä vastaa käsitetasolla hyväksymistä. Hyväksyminen tiivistyy vastaukseksi myös tutkittavien enemmistön mielestä.

Vastaja 4. määritteli suvaitsevaisuuden seuraavasti: *Ennakkoluuloton, hyväksyvä asenne*. Asenne vastaa hyvin yhdenvertaisuuslain tarjoamaa käsitystä suvaitsevaisuudesta. Toisaalta kukaan vastaajista ei painottanut tai maininnut määritelmässään tärkeää yhdenvertaisuuslain kohtaa, jossa sanotaan, ettei suvaitsevaisuus saa olla vain toisen sietämistä. Toisaalta kyselyssä ei kysytty, mitä suvaitsevaisuus ei saa olla, vaan mitä se on. Syrjinnän käsitteen määrittelyä ei tässä raportissa käsitellä erikseen senkään takia, että vastauksissa viitattiin sen olevan vastakohta suvaitsevaisuuden määrittelylle.

7.3 Syrjintään puuttuminen

KUVIO 2. Puuttumisen tavat

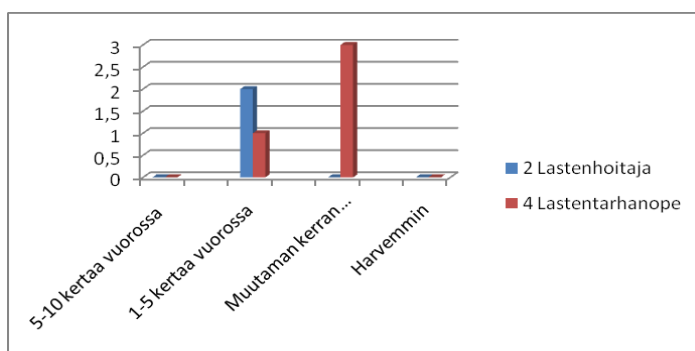
Kolmanteen tutkimuskysymykseen saadut vastaukset selviävät kuvioista 2 ja 3. Kuvioista 2 näkyy, että yli puolet vastaajista pitää ennakointia tärkeimpänä keinona vaikuttaa lastenväliseen syrjintään. Syrjintätilanteessa tapahtuvassa puuttumisessa yleisin keino on siirtää syrjinnän aiheuttaja pois tilanteesta. Toiseksi yleisimpänä keinona mainittiin kieltäminen ja kolmanneksi yleisimmäksi keinoksi tekijän puhuttaminen. Uhriksi joutunutta lasta ei kukaan vastaajista kerro siirtävänsä eri tilanteeseen.

Näin ollen toimenpiteet näyttäisivät kohdistuvan joko ennakointiin tai vaikuttamalla syrjintää aiheuttavan lapsen käytökseen välittömästi syrjintätilanteessa. Yksi vastaajista oli kirjoittanut kyselyyn lisätiedon, jossa mainitsee jatkuvan kes-

kustelun kuuluvan puuttumisen tapoihin. Syrjinnän ennakoiminen on tärkeä tekijä, sillä toistuvat syrjäytymiskokemukset johtavat itse itseään vahvistavaan syrjäytymisen kehäprosessiin (Laine & Talon 2002, 149).

Kyselyn vastaajista kukaan ei kertonut puuttuvansa syrjintätilanteeseen rankaisemalla tilanteen aiheuttajaa, vaan puuttumisessa käytettiin muunlaisia tapoja. Rankaisemista tulisi käyttää harvoin ja harkiten, sillä se ei opeta toivottuja malleja vaan ainoastaan sen kuinka ei saa toimia, jolloin rankaiseminen johtaa vain tilapäiseen käyttäytymiseen omatoimisen positiivisen käyttäytymisen sijaan (Aho ja Laine 2004, 245).

Vastaajien puuttumistavat liittyivät pitkälti primaariseen preventioon, jossa pyritään ehkäisemään varsinaisten ongelmien ilmentyminen. Sekundaarista eli olemassa oleviin ongelmiin puuttumista tai tertiäristä preventiota eli pysyviin ongelmiin vaikuttamista ei vastauksista juurikaan ilmennyt. Myös Laineen ja Talon (2002, 152) mukaan päiväkodeissa toteutetaan usein primaarista preventiota.

Kuvio 3. Syrjintätilanteisiin puuttumisen useus

Kaikki vastaajat olivat täysin samaa mieltä mahdollisimman usein lastenvälisiin syrjintätilanteisiin puuttumisessa. Kuvio 3 käy ilmi, että 50 % vastaajista puuttuu syrjintätilanteisiin 1–5 kertaa työvuorossa ja toiset 50 % muutaman kerran viikossa. Kun kaikki vastaajat kertovat puuttuvansa tilanteisiin mahdollisimman usein, tarkoittaa tämä sitä, että tilanteita on tai niitä huomataan olevan vä-

hintään muutaman kerran viikossa ja enintään viisi kertaa työvuorossa. Kyseessä voi olla useampi syrjitty lapsi. Jos kohteena on sama lapsi, tarkoittaa tämä sitä, että lapsi voi joutua kokemaan syrjintää jopa useita kertoja hoitopäivän aikana.

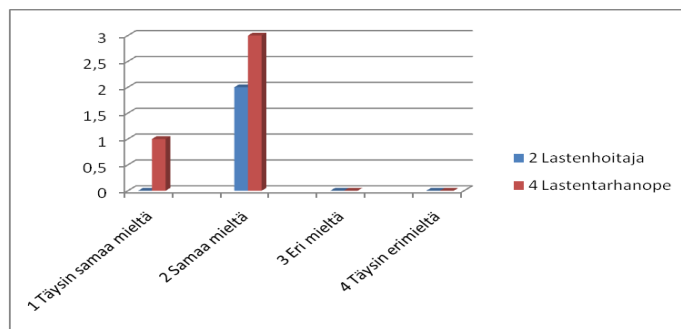
Halukkuus puuttua syrjintätilanteisiin oli kaikilla kyselyyn osallistuneilla vastaajilla maksimaalinen. Wahlströmin (1996) mukaan aikuisen tulee aina puuttua sellaiseen tilanteeseen, jossa syrjintää ilmenee, vaikka kyseessä olisi lievä syrjintätilanne kuten loukkaava huomautus. Puuttumisten lukumäärät olivat vaihtelevia, mikä johtuneet tulkinnasta eli siitä, mitä vastaaja pitää syrjintänä ja mitä esimerkiksi muunlaisena kiusaamisena tai jopa leikkinä.

7.4 Suvaitsevaisuuden arvo ja ilmapiiri

”Suvaitsevaisuus on yksi tärkeimmistä arvoistani” – väittämässä kaikki vastaajista olivat täysin samanmielisiä väittämän kanssa, joten se saa arvon 24/24. Myös tulos väittämässä: Syrjinnän vastaisuus on selkeästi havaittavissa työtaivoissani, kertoivat kaikki vastaajat olevansa täysin samaa mieltä väittämän kanssa, joten myös tämä väittämä saa arvoksi 24/24. Aihetta tutkineen Riitta Wahlströmin (1996, 102) mielestä suvaitsevaisuus on ihmisen kannalta välttämätön asia, eikä sitä tulekaan pitää itsestään selvyytenä. Suvaitsevaisuus on oleellista myös siksi, että suvaitseva ihminen kykenee korvaamaan vääristyneet ennakkokäsityksensä todellisuutta vastaavilla, toisin kuin suvaitsematon, joka pitää tiukemmin kiinni muodostamistaan ennakkokäsityksistä (Nurmi 1997, 70–71).

”Päiväkotihenkilöstön asenteet ja esimerkki vaikuttavat lasten suvaitsevaisuuteen ja syrjintäalttiuteen huomattavasti” – väittämässä kaksi vastaajaa oli täysin samaa mieltä ja neljä samaa mieltä. Väittämä sai arvoksi 20/24. Esimerkin vaikutus on tärkeä huomioida, sillä ammattikasvattajan omat asenteet ja arvot ovat suorassa vaikutuksessa kasvatustyöhön ja myös koska kasvattaja on aina auktoriteetti suhteessa lapsiin. Toisiin vaikuttamisen pohja on oma esimerkki (Aaltonen ym. 2002).

Yksi vastaaja oli sitä mieltä, että henkilökunnan asenne on yksi merkittävistä syrjintään vaikuttavista yleisistä tekijöistä. Vaikka esimerkillisyyttä oli painotettu monessa avoimessa vastauksessa, näyttää siltä, ettei enemmistö vastaajista nähnyt sen vaikutusta kaikkein voimakkaimpana juuri suvaitsevaisuuden ja syrjintäalttiuden kyseessä ollen. Wahlström (1996) painottaa tekstissään esimerkillisyyden vaikuttavuutta juuri suvaitsevaisuuskasvatuksen kohdalla.

Kuvio 4. Päiväkodin suvaitsevaisuusilmapiiri on hyvä

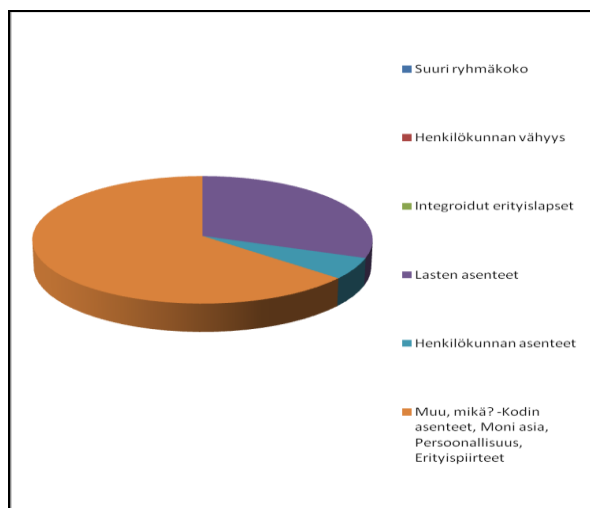
Kuviosta 4 selviää että päiväkodin hyvästä suvaitsevaisuusilmapiiristä kysyttäessä vain yksi vastaajista oli täysin samaa mieltä, loput viisi kertoivat olevansa samaa mieltä. Väittämä saa arvoksi 19/24. Tämä tarkoittaa sitä, että päiväkotien suvaitsevaisuusilmapiirissä oli hieman parannuksen varaa. Kaikki vastaajat väittivät olevansa täysin samaa mieltä kertoessaan suvaitsevaisuuden kuuluvan tärkeimpiin arvoihinsa, mutta enemmistö ei pitänyt päiväkodin ilmapiiriä täysin suvaitsevaisena. Suvaitsevaisella ilmapiirillä on merkitystä, sillä avoin ja rakentava vuorovaikutus sekä erilaisten ihmisten hyväksyminen kuuluvat niihin tekijöihin, joiden avulla luodaan luottamuksellisen yhteistyön perusta (Aaltonen ym. 2002).

7.5 Syrjinnän syyt

Huono hygienia, lapsen luonteenpiirteet, erilainen kotikasvatus (Vastaaaja 2).

Lapsen oma luonne, kotikasvatus tai sen puute (Vastaaja 4).

Yleensä ollut kyse lapsen luonteenpiirteestä tai kotikasvatuksessa olevasta puutteesta (Vastaaja 5).

Kuvio 5. Syrjinnän syyt

Kysyttäessä syrjintään vaikuttavista tekijöistä, vastaajat olivat vastanneet useammalla vastausvaihtoehdolla yhden pyydetyn sijasta. Tämän takia vastauksille annettiin arvot siten, että vastaaja joka antoi vain yhden vastauksen, sai valinnalleen arvon 1. Kaksi vastausta sai kumpikin arvon 0,5 ja kolme vastausta sai 0,33/ vastaus.

Viidennellä tutkimuskysymyksellä haluttiin määritellä syrjinnän syitä. Kuten kuvio 5 näkyy, syrjintää kohtaavat lapset, joilla on tietty erityispiirre tai muu syrjintään altistava ominaisuus. Vastaajat jotka eivät löytäneet sopivaa vastausta valmiista vaihtoehdoista, kertoivat muun muassa, että syrjityillä lapsilla on tietynlainen luonteenpiirre tai heidän kotikasvatuksessaan on sellaisia asioita, jotka näkyvät lapsessa ja altistavat syrjinnälle. Suuri ryhmäkoko, henkilökunnan vähyys ja integroidut erityislapset eivät näyttäneet vastaajien mielestä olevan merkittäviä syrjintään vaikuttavia tekijöitä, vaikka juuri nämä asiat ovat nostatta-

neet viime aikoina paljon tunteita ja herättäneet keskustelua koulujen ja päiväkotien tasosta.

Kukaan vastaajista ei käsitellyt avoimissa kohdissa syrjinnän tekijöihin liittyviä piirteitä, vaan määritelmät liittyivät joko syrjinnän kohteeseen tai yleisiin tekijöihin. Syrjinnän esiintyminen liittyy kuitenkin aina syrjintätilanteen aiheuttajan henkisiin valmiuksiin ja tekijän omiin ennakkoluuloihin. Syrjintä ei ole koskaan uhrin vika, vaan syrjintä ilmiönä liittyy aina syrjijän ennakkoluuloisuuteen ja vääristyneisiin mielikuviin (Wahlström 1996).

7.6 Syrjinnän vähentämisen keinot arjessa

Ennaltaehkäisevä ryhmän yhteisöllisyyttä vahvistava toiminta. (Vastaaaja 1).

Oma esimerkki. Selostetaan lapsille aina tilanteet joissa syrjintää tapahtuu miksi niin tai näin voi tehdä ja mitä seurauksia asioilla on. (Vastaaaja 4).

Oma esimerkki miten kohtaan lapset, työkaverini, vanhemmat jne. päivittäin. Myöskin selkeä materiaali esim. Turvataitokasvatuksesta on apua. (Vastaaaja 5).

Suvaitseva ilmapiiri ja varhainen (=heti) puuttuminen (Vastaaaja 6).

Kyselyssä kerättiin tietoa siitä, mitkä arjen keinot ovat kasvattajien mielestä osoittautuneet parhaiksi syrjinnän vähentämiseksi. Vastaukset liittyivät ennakointiin, esimerkillisyyteen, väliintuloon, tiedon lisäämiseen ja asenteisiin. Ennakointi piti sisällään muun muassa syrjinnästä aiheutuvien seurausten kerto-

misen lapsille, selvien pelisääntöjen kertomisen lapsille, yhteisöllisyyden tukemista ja ennaltaehkäisyä ylipäättäen. Ennakoinnin jälkeen seuraavaksi tärkeimmiksi asioiksi tulivat esimerkillisyys ja väliintulo.

Väliintulo on välttämätön asia, kun huomataan syrjintätilanne. Vastaus herätti kysymyksen siitä, minkälaiset väliintulon keinot tuottavat pitkällä tähtäimellä parhaita tuloksia syrjinnän vähentämiseksi. Kun väliintuloa pidettiin syrjinnän vähentämiseen johtavana keinona, olisi lisäkysymyksellä voitu selvittää, mikä on sen syrjintäalittiuteen vaikuttamisen idea ja tulos, sillä asia ei tällä kysymyksellä selvinnyt.

Lasten suvaitsevaisuuden tukemisen keinoina vastaajat nostivat esiin ennakoinnin ja väliintulon. Väliintulolla tarkoitettiin muun muassa aktiivista puuttumista kiusaamistilanteessa sekä aktiivista puuttumista syrjintätilanteessa. Vastaajat tarkoittivat ennakoinnilla muun muassa seuraavia asioita: lasten tasapuolinen vahvistaminen, hyvällä hyvää, hyvä ryhmähenki, lapsen itsearvostuksen lisääminen ja ennaltaehkäisevän leikin lisääminen. Vastauksissa esiintyneet teemat ovat juuri niitä, joita myös alan kirjallisuudessa on esitetty syrjinnän vähentämisen keinoina.

Laine ja Talo (2002, 155) painottavat ennaltaehkäisyyn liittyviä yhteistoiminnallisia pieniä ryhmiä, joita hyväksikäyttäen voidaan vahvistaa yhteishenkeä ja lasten itsetuntoa. Ryhmähenki liittyy oleellisesti suvaitsevaisuuden tukemiseen, sillä ryhmässä lapsi voi kehittää yhteistoiminnan keinoja ja ottaa vastuuta omista ja yhteisistä valinnoista, mikä edistää yksilöä löytämään omimman itsensä (Himberg ym. 1998, 96–97). Ennaltaehkäisevän leikin avulla voidaan harjoitella muun muassa kontaktin ottamista, keskustelun ylläpitämistä sekä ystävyysuhdetaitojen kehittämistä (Aho & Laine 2004, 180).

7.7 Syrjinnän vähentämisen keinot yleisellä tasolla

Asiasta puhuminen myös aikuisten kesken, meillä ollut esim. ennakoluuloja ro-

maniasiakkaita ja virolaisia työntekijöitä kohtaan (Vastaaaja 1).

Asiasta puhuminen, erilaiset koulutukset esim. maahanmuuttajista (Vastaaaja 2)

Tiedottaminen ja avoin keskustelu (Vastaaaja 3).

Erilaisuuden hyväksyminen, tiedon saanti eri kulttuureista yms. Koulutusta lisäämällä (Vastaaaja 4).

Erilaiset henkilöstökoulutukset esim. eri kansalaisuuksista, kulttuurieroista, uskonnoista ja ammatillisuuden korostaminen (Vastaaaja 5).

Kysyttäessä yleisen tason, kuten lainsäädäntöön tai linjauksiin liittyviä syrjintää vähentäviä keinoja, saatiin vastaukseksi tiedon lisääminen ja asenteisiin vaikuttaminen. Syrjinnän vähentämisen keinona painottui selkeästi halukkuus ja tarve tiedon lisäämiseen. Vastajat halusivat tietoa enimmäkseen kulttuuri- ja uskontotuntemuksen alueelta. Tarvetta näytti olevan myös avoimelle keskustelulle sekä monenlaisen tiedotuksen lisäämiselle niin vanhempien, lasten kuin henkilökunnan kesken.

Vastajat lähestyivät syrjinnän teemaa avoimissa vastauksissaan monikulttuurisuuden näkökulmasta, kun taas syrjinnän syitä selittäessään kohderyhmänä nähtiin lähes poikkeuksetta lapset, joilla on tietty erityispiirre. Vaikka ulkomaalaistaustaa tai monikulttuurisuutta ei pidetty yleisenä syrjinnän syynä, katsottiin näihin aiheisiin liittyvällä lisätiedolla voitavan vaikuttaa syrjinnän vähentymiseen.

Vastaukset liittyivät lähinnä päiväkodissa kehitettäviin asioihin eli tiedon ja avoimen keskustelun lisäämiseen. Kukaan vastaajista ei nähnyt parannuksen tarvetta, ainakaan ensisijaisesti, esimerkiksi lainsäädännössä tai varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteissa. Myöskään kunnan tai päiväkodin linjauksissa ei nähty parannettavaa suhteessa syrjinnän vähentämiseen. Yhdessä vastauksessa viitattiin henkilökunnan omiin ennakkoasenteisiin ulkomaalaistaustaisuutta kohtaan. Kulttuuritietämyksen lisäämisellä on näin ollen selkeä tarve.

8 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tutkimusluvan myöntäminen ja vastaajien anonyymiys puoltavat tekemäni tutkimuksen eettisyyttä. Osallistujille kerrottiin tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Tutkimusta analysoidessani, havaitsin, että vaikka tutkimuksen tekeminen on kokonaisuutena iso projekti, niin se jakautuu pieniin osa-alueisiin, joiden huolellinen systemaattinen toteuttaminen oikeaoppisilla tutkimusmenetelmillä johtaa paitsi laadukkaaseen myös eettisesti korrektiin lopputulokseen. Tutkija ei toimi eettisesti, mikäli hän suhtautuu eettisyyden kriteereihin vain muodollisina tarkistuslistoina, eikä sitoudu toimimaan niiden mukaisesti tutkimuksen jokaisessa vaiheessa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127).

Jo pelkästään tutkimusaiheen valinta on eettinen kysymys. Opinnäytetyön aihe on kokonaisuudessaan vahvasti eettinen. Aiheenvaihtoa ovat suunnanneet paitsi yleinen kiinnostus ihmisen suvaitsevaisuuden ja suvaitsemattomuuden muotoutumista kohtaan, myös oman lapsen erityisdiagnoosi ja siihen liittyvät ilmiöt ja toimenpiteet. Mikäli esimerkiksi toisin tuloksina esiin asioita, joiden jo valmiiksi oletan selittävän syrjinnän syitä omaan tai lapseni kokemuksiin liittyen, syyllistyisin tulosten vääristämiseen. Asia ei kuitenkaan ole aina niin yksinkertaisesti havaittavissa, sillä etenkin lähellä sydäntä olevan aiheen ennakkokäsitykset voivat vaikuttaa tuloksiin tai raportointiin epäsuorasti, ellei eettisyyden toteutumisen suhteen toimita kokonaisvaltaisen harkitusti. Vaikkei tekemälläni

kyselyllä ole virallista hypoteesia, en ole voinut välttää henkilökohtaisten ennakkokäsitelmien muodostamista. Vaikka olen määritellyt kyselyn kysymykset ennakkokäsitelmieni ja tietojeni pohjalta, olen pyrkinyt tuomaan kyselyn vastaukset esiin vastaajien tarkoittamalla tavalla. Ainoastaan omien mielipiteiden tiedostamisen ja kriittisen reflektiivisyyden avulla on mahdollista toimia eettisten periaatteiden mukaisesti.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida monella eri tavalla. Tuomen ja Sarajärven (2009, 141) mukaan luotettavuuden arviointiin ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita ja olisikin tärkeää, että tutkimuksen luotettavuus pystyttäisiin tuomaan esiin hyvänä kokonaisuutena eikä pelkkänä luotettavuuskriteerien luetelona. Oman tutkimukseni kulussa olen huomionut erityisesti seuraavia Tuomen ja Sarajärven (2009, 141–142) listaamia luotettavuuden kannalta tärkeitä asioita: aineiston keruu, tutkimuksen tiedonantajat, tutkija-tiedonantaja-suhde, aineiston analyysi, raportointi ja omat sitoumukset.

Aineiston keruu tapahtui postitetuilla kyselylomakkeilla. Tapaan liittyy monia riskejä, jotka olisi ollut syytä huomioida paremmin ennakkoon. Alun perin olisi kannattanut harkita kohteeksi suurempaa tutkimusaluetta, sillä kaikki vastaajiksi kutsutut eivät osallistuneet tutkimukseen, mikä pienensi sen luotettavuutta. Vähintään yksi tutkittavista oli lomalla, mikä olisi pitänyt ottaa huomioon lomakkeiden osoituksissa. Henkilökohtaisia kirjeitä parempi vaihtoehto olisi ollut toimittaa kyselyt yhdelle henkilölle, joka jakaisi lomakkeet eteenpäin sovituille kohderyhmälle. Vastauksia olisi saattanut palautua enemmän, mikäli tutkimus ja kysely olisi esitelty henkilökohtaisesti jokaisessa kohdepäiväkodissa. Kyselyn luotettavuutta on saattanut rasittaa myös saatekirjeestä unohtunut tieto, ettei vastauksia käytetä muuhun kuin kyseiseen opinnäytetyöhön.

Mikäli tekisin saman kyselyn uudestaan, vaihtaisin kyselymenetelmän haastatteluun. Haastattelun avulla olisin saanut enemmän ja syvempää tietoa, vaikka tutkimuskohteena olisivatkin olleet samaiset kuusi vastaajaa. Tulokset eivät tällöin olisi jääneet pintapuolisiksi. Myös kyselyn rinnalla tehty haastattelu olisi tuonut laajempaa näkemystä esimerkiksi tietystä valitusta aiheesta. Toisaalta

haastattelu olisi voinut tuottaa vaikeammin analysoitavaa materiaalia, mikä olisi saattanut suunnata tehtävääni täysin erisuuntaan.

Vähäinen vastausmäärä on voinut johtua myös kyselyn kysymyksistä, sillä monet avoimet kysymykset vaativat enemmän miettimis- ja vastausaikaa kuin nopeasti rastitettavat monivalintakysymykset. Tekemäni kysymykset ovat voineet tuntua liian laajoilta ja kyselyn aihe epämääräiseltä tai liian käsitteelliseltä, mikä on voinut vähentää innostusta vastata kyselyyn. Kysely on voitu kokea negatiivisena sen tarkoituksellisen yksipuolisen näkökulman takia, kysymysten liittyessä vain päiväkotimaailmaan.

Kyselyn vastaajaryhmä valikoitui paitsi sopivan koon ja heterogeenisyyden myös tutun alueen perusteella. Tutkittavien vastausaktiivisuus ja tuttavuus eivät kuitenkaan ole suhteessa toisiinsa, eivätkä myöskään riittäviä tiedonantajaryhmän valintaa määrääviä tekijöitä. On kuitenkin mahdollista, että tutut vastaajat ovat palauttaneet kyselyn muita aktiivisemmin. Tästä minulla ei kuitenkaan ole tietoa. Tutut vastaajat saattaisivat viestittää sellaisia asioita, mitä tutkijan oletetaan haluavan kuulla tai toisaalta vastaajat voisivat halutessaan kaunistella toisiasioita. Oletan tämän riskin olevan pieni, koska henkilökohtaiset oletukseni esimerkiksi syrjinnän kohteesta ja syrjintään vaikuttavista tekijöistä, eivät ole tulleet kohderyhmän vastauksissa esille.

Suvaitsevaisuuden lyhyttä määritelmää kysyttäessä on syytä huomioida, että kyselyn saatekirjeessä suvaitsevaisuutta on määriteltä yhdenvertaisuuslain pohjalta. On siis mahdollista, että vastauksissa annetut määritelmät ovat tästä johtuen samansisältöisiä lain kanssa. Kyselyssä kerättiin tietoa vastaajien toiminnasta ja arvoista, eikä sen ole tarkoitus määritellä vastaajien tietotasoa. Näin ollen määritelmässä mahdollisesti esiintyvät samankaltaisuudet lain kanssa eivät ole oleellinen asia.

Aineiston analyysiin sisältyy luotettavuuden kannalta paljon riskejä. Esimerkiksi avointen kysymysten sisällönanalyysissä näkökantavaihtoehtojen sekä yläkäsitteiden määrä on lähes rajaton. Tässä kohdassa on erityisesti huomioitava tutkimuskysymysten relevantti suhde saatuihin tutkimustuloksiin, sillä muutoin

analyysin tulokset voivat osoittautua turhiksi tai jopa vääriksi. Myös tutkijan objektiivisuus voi joutua koetukselle, sillä tiedon ja tulkinnan määrä on lähes rajaton.

9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Kyselyn vastaukset olivat melko monipuolisia etenkin avointen kysymysten osalta. Tosin kysyttäessä syrjinnän syistä, vastaukset liittyivät järjestäen lapsen erityispiirteisiin. Henkilökunnan vähyyks tai suuret ryhmäkoot eivät näyttäneet tämän kyselyn kohderyhmän mielestä olevan sellainen ongelma, joka vaikuttaisi ainakaan välittömästi lasten väliseen syrjintäalttiuteen. Myöskään integraatiota ei nähdä rasittavana tekijänä sen suhteen, että se lisäisi lasten välistä syrjintää.

Tulosta voi yrittää selittää monilla tavoilla. On mahdollista, että lapset, joilla nähdään olevan tiettyjä erityispiirteitä, saattavat olla niin huomiota herättäviä, että diagnosoidut lapset ovat heidän rinnalla huomaamattomia. Toisaalta on myös mahdollista, että integroitujen lasten syrjintä on huomaamattomampaa kuin lasten, joilla on erityispiirteitä ja jää siksi kasvattajilta huomioimatta tai ainakin vähäisemmälle huomiolle. Mikäli integroidun lapsen mukana ryhmään saadaan lisätyövoimaa, ei integraatio kuormita ryhmää liikaa ja siten tuota negatiivisia vaikutuksia kuten syrjintä. On myös mahdollista, ettei lapsella ole vielä diagnoosia, jolloin syyksi voidaan nimetä toistaiseksi vain erityispiirre.

Todellisuus voi myös täysin vastata tuloksia, mikä tarkoittaa, ettei erityistukea tarvitsevaa lasta näissä ryhmissä syrjitä. Kyselyn tulos ei tältä osin ole suoraan rinnastettavissa Fromin ja Perkkiön (1998, 54–59) tutkimukseen, jonka mukaan lähes puolet päiväkotien kasvattajista kokee, että integraatio on lapsen kannalta haitallista. Synä mainittiin muun muassa toisten lasten aiheuttama syrjintä.

Lasten syrjintäalttiudelle ei nimetty syitä ryhmän suuresta koosta, lasten sosiaalisten taitojen tai empatian puutteesta eikä lapsen itsekkästä omien etujen yksipuolisesta ajamisesta. Siitä huolimatta nämä tekijät ovat Liisa Keltikangas-

Järvisen (2009) mukaan suoraan suhteessa ryhmän suureen kokoon. Näyttää siltä, että kyselyyn osallistuneiden vastaajien lapsiryhmien koot ovat heidän mielestään sopivia ja että niissä on riittävästi henkilökuntaa tai sitten nämä seikat eivät vaikuta vastaajien mielestä lasten välistä syrjintää lisäävästi. Huomattavaa myös tässä kohdassa on, että otos on pieni ja vain puolet vastauksista palautui tutkijalle. Suurempi otos olisi saattanut antaa toisenlaisen vastauksen, vaikka kyseessä olisivat olleet samat päiväkodit.

Tekemäni kyselyn tuloksia ei voi verrata Fromin ja Perkkiön (1998) pro gradu tutkimuksen tuloksiin, sillä heillä painopiste oli ainoastaan integroiduissa erityislapsissa. Tästä huolimatta opinnäytetyöni kyselyn tulokset eivät ole kaikilta osin ristiriidassa Fromin ja Perkkiön (1998) tutkimuksen tulosten kanssa, sillä kohde-ryhmä on sama eli erityislapset tai lapset, joilla on erityispiirre. Yhteenvetona voidaan todeta, että erityisyys ja yksilöllisyys altistaa syrjinnälle, riippumatta siitä, minkälaisesta erityispiirteestä joko diagnosoidusta tai diagnosoimattomasta on kyse. Koska erityisyyden vaikutus lasten sosiaalisissa suhteissa on kiistämätön, pitäisi asia ennakoida ajoissa, eikä puuttua siihen vasta ongelmien ollessa selkeästi havaittavia.

Lähes koko työikäni nuorten ja lasten kanssa koulumaailmassa työskennellessäni, olen huomannut, että monet sosiaalisia vaikeuksia kokeneista lapsista kärsivät samoista ongelmista vielä nuoruusvuosinaan. Vertaisryhmästä syrjäytyneiden tai kaverittomien lasten suhteen tehtävä työ pitäisi aloittaa mahdollisimman varhain. Ongelmat kertaantuvat, mikäli niihin puututaan vasta yläkouluikässä eli silloin kun ongelmien ilmenemismuodot näkyvät selvästi myös muille kuin lapselle itselleen. Mikäli yläasteikäiset yksinäiset nuoret olisivat aikanaan saaneet esimerkiksi päiväkodissa enemmän tukea kuuluakseen vertaisryhmäänsä, olisiko mahdollista, että yläasteikäisten yksinäisyysprosentti olisi pienempi?

Laineen ja Neitolan (2002, 32) tutkimuksien mukaan yli 10 % 5–7-vuotiaista lapsista on yksinäisiä. Herää kysymys, onko kyseessä sama ryhmä, joka kokee kouluterveyystutkimusten (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008) mukaan yksinäisyyttä peruskouluikässä. Olisi paitsi mielenkiintoista, mutta myös varhaiskasva-

tuksen tavoitteiden ja toiminnan suuntaamisen kannalta tärkeää tutkia, korreloiko 6–7-vuotiaiden vertaisryhmän ulkopuolelle jääminen teini-iän yksinäisyyden kanssa. Aihetta voisi käsitellä jatkotutkimuksessa.

100 % vastaajista koki suvaitsevaisuuden tärkeäksi arvoksi. Huomioitavaa oli, että vastaajat vaikuttivat yleisesti varsin suvaitsevaisilta kysyttäessä niin asenteista kuin käytännötoimista. Kyselyyn vastanneiden arvot olivat selkeästi suvaitsevaisuuden kannalla. Mikäli tämä arvo näkyy vahvasti myös toiminnan tasolla, ovat syrjinnän riskit, henkilökunnan vaikutusmahdollisuuksien puitteissa, pienet.

Arvokasvatuksessa omat asenteet ja arvot tulevat helposti näkyviksi, etenkin ellei niitä tiedosteta. Useassa kohdassa nousi esiin myös tutkittavien oman esimerkin vaikuttavuuden tiedostaminen. Kaikissa avointen kysymysten vastauksissa mainittiin vähintään kerran lasten suvaitsevaisuuteen vaikuttaminen oman esimerkin avulla. Oman esimerkillisyyden tiedostamisella katsottiin olevan yleisellä tasolla suora vaikutus lasten käyttäytymiseen, vaikka suvaitsevaisuuden ja syrjintäalttiuden kohdalla esimerkillisyyden merkityksestä ei oltu täysin samaa mieltä.

Päiväkodin suvaitsevaisuusilmapiirissä oli hieman parannettavaa, huolimatta siitä, että kaikki vastaajat pitivät itseään suvaitsevaisina. Tulos voi johtua esimerkiksi ihmisten erilaisista arvoista ja näkökulmista tai siitä, että on helpompi nähdä suvaitsemattomuutta muiden kuin omassa toimissa. Pitää kuitenkin huomioida, että kyselyn vastauksia ei saatu kaikilta päiväkotien työntekijöiltä, joten on mahdotonta arvioida päiväkotien suvaitsevaisuusilmapiiriä kokonaisvaltaisesti.

Vaikka kyselyyn vastaajat toivat julki monenlaisia asioita esikouluikäisten lasten syrjäytymisen vähentämisestä, kaipasivat he lisää tietoa erilaisuudesta ja siihen suhtautumisesta. Vastaajien mielestä tiedon lisäämisen rinnalla myös asenteet, esimerkki ja ennaltaehkäisy näyttäisivät olevan ratkaisevassa asemassa suvaitsevaisuuden lisääntymiseksi tehtävän työn kannalta. Myös Fromin ja Perkkiön (1998) tutkimuksesta käy ilmi, että kasvattajat toivovat lisää tietoa. Laine & Nei-

tola (2002) sekä Wahlström (1996) painottavat, että aikuisen esimerkillisyys ja vilpittömästi suvaitseva kasvatusta edesauttavat lapsen onnistumista hyväksyä oma erityisyytensä.

Vastauksista selvisi, että puuttumiskeinoina syrjintätilanteissa käytettiin eniten ennakkointia, toiseksi eniten tekijän tilanteesta pois siirtämistä ja kolmanneksi eniten tekijän puhuttamista. Syrjinnänvastaisen toiminnan malleja tai teorioita nimettiin avoimissa vastauksissa vain yksi eli Turvataitokasvatusta (Vastaja 5). On mahdollista, että tietämys on siinä määrin nivoutunut käytännön työhön, ettei malleja ole katsottu tärkeäksi erikseen nimetä. Toisaalta on myös mahdollista, ettei syrjinnänvastaisuuteen liittyvää koulutusta ole ollut lähiaikoina tarjolla, minkä takia ohjelmia ei ole huomattu mainita enempää.

Lasten syrjäytymisen ja yksinäisyyden ehkäisemiseksi on kehitetty monenlaisia preventio- ja interventiokeinoja. Talon ja Laineen interventiomallissa onnistuneen puuttumisen seurauksena lapsen itsetunto ja vuorovaikutustaidot muuttuvat kielteisistä myönteisiksi. Tähän muutokseen päästään käyttäen apuna lapsen vertaisryhmää (Laine & Talo 2002, 153). Yksinkertaistettuna interventiomallin peruselementit ovat seuraavat: itsetunnon vahvistaminen heikosta vahvaksi, myönteisten käsitysten vahvistaminen tovereita kohtaan, sosiaalisten taitojen opetteleminen, myönteisen vuorovaikutuksen lisääminen toverisuhteissa, suosittujen aikeiden vahvistaminen tovereita kohtaan ja tovereiden myönteisten havaintojen, reaktioiden sekä hyväksynnän vahvistaminen. (Laine & Talo 2002, 154.) Interventiotutkimusten mukaan positiivisen käyttäytymisen vahvistaminen samanaikaisesti epäsosiaalisen käyttäytymisen torjunnan kanssa, tuottaa parempia tuloksia kuin pelkkä sosiaalisuuden vahvistaminen (Laine & Talo 2002, 153).

Vaikka syrjinnän syyt liittyivät vastaajien mielestä lapsen erityispiirteisiin kuten likaisuuteen tai luonteeseen, nähtiin merkittävimpänä syrjinnän vähentäjänä monikulttuurisuustietouden lisääminen. Vastaukset ovat mielestäni hieman ristiriitaiset keskenään. Ristiriitaisuuteen ovat voineet vaikuttaa monenlaiset seikat kuten esimerkiksi kiire vastauksissa. On myös mahdollista, että vastaukset heijastavat yhteiskunnassa lisääntyvästi korostuvaa kulttuurisensitiivisyyttä,

jolloin julkinen keskustelu monikulttuurisuudesta ja maahanmuuttajien asemasta saattaa heijastua vastauksissa vakioselittäjänä syrjintäteeman kyseessä ollen.

Koska syrjinnän jatkumo on tiedostettu ja yksinäisten lasten määrä on siitä huolimatta suuri, näyttää siltä, ettei käytännön puuttumiskeinoja näyttäisi olevan riittävästi käsillä. Jokaisen vastaajan lapsiryhmä piti sisällään jonkinasteista lasten välistä syrjintää. Suomalaisen päiväkodin on katsottu soveltuvan erittäin hyvin syrjäytymisen vastaisille toimenpiteille (Laine & Talo 2002, 156). Syrjintää esiintyy tämän kyselyn mukaan joka ryhmässä, herättää yhtälö ajatuksia siitä, halutaanko tai pystytäänkö asialle tekemään riittävästi. Tarvitsevatko päiväkodit vain lisää keinoja, kuten koulutusta vai liittyvätkö puutteet enemmän resursseihin tai tahtotilaan?

Vastaajat arvostivat tietoa ja koulutusta toivoen tietoa etno- ja monikulttuurisuusteemoista. Syrjinnän syiden kerrottiin liittyvän lasten erityispiirteisiin tai ominaisuuksiin, minkä takia monikulttuurisuustiedon lisäämisellä ei sellaisenaan ole riittävästi annettavaa syrjinnän ehkäisemiseksi. Näin ollen koulutuksen avulla kannattaa tutustua myös esimerkiksi Laineen ja Talon (2004) interventiomallin kaltaisiin syrjäytymisen ehkäisy- ja puuttumishjelmiin sekä ystävyyden solmimis- ja ylläpitämistaito malleihin (Laine & Talo 2004). Tämänsuuntainen koulutus voi parhaimmillaan tuoda lisää käyttökelpoisia työvälineitä arjessa toimimiseen. Kaikkien lasten kanssa työskentelevien, ammatista riippumatta, on suositeltavaa tutustua edellä mainitun kaltaisiin suvaitsevaisuutta lisääviin ohjelmiin ja malleihin.

Pyrittäessä toteuttamaan tasa-arvoisempaa ja suvaitsevampaa maailmaa on kaikenlainen kasvatus ja koulutus merkittävässä roolissa. On selvää, että sellaiset lapset, joilla on ymmärrystä ja taitoa elää omassa lähiympäristössään sopusoinnussa eri kulttuureista tulevien ja muutoin erilaisten ihmisten kanssa, kykenevät myös aikuisena laajempaan kulttuurien väliseen yhteistyöhön ja ymmärrykseen kaikenlaisia ihmisiä kohtaan.

LÄHTEET

- Aalto, Mikko & Pikkarainen, Jyrki 1993. Ongelmaratkaisutaidot. Helsinki: Nuorisokasvatussäätiö, Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Aaltonen, Marjo & Ojanen, Tuija; Sivén, Tuula ym. 2002. Lapsen aika. Juva: WSOY.
- Aho, Sirkku & Laine, Kaarina 2004. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Otava.
- Alkula, Tapani; Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka 1999. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.
- From, Kristiina & Perkkiö, Tiina 1998. Päiväkoti-integraatio henkilökunnan kokemana. Erityispedagogiikan pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopist.<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/7861/1100.pdf?sequence=1>
- Helkama, Klaus; Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela 1998. Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita.
- Himberg, Lea & Jauhiainen, Riitta 1998. Minä, me, muut –suhteita. Porvoo: WSOY.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. Tammi; Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hänninen, Vilma; Partanen, Jukka & Ylijoki, Oili-Helena 2001. Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Tampere: Vastapaino.
- Kankaanpää, Tiina. 2000. Erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitseva lapsi vertaisryhmässä. Pro gradu- tutkielma. Erityispedagogiikan laitos. Viitattu 5.3.2009. <http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/f/tkankaanpaa.pdf>
- Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM Baltian ja Pohjoismaiden aluetoimisto 2003. Viitattu 19.1.2009. Helsinki: IOM.
http://iom.fi/files/legal_training/finnish/finnish_antidiscrimination_handbook_full.pdf
- Kauppila, Reijo 2007. Ihmisen tapa oppia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa. Isot ryhmät aiheuttavat hoitolapsille stressiä ja aggressiota. Viitattu 20.1.2009. Turun-Sanomat 22.2.2009.

<http://www.ts.fi/sunnuntai/?ts=1,3:1012:0:0,4:12:0:1:2009-02-22,104:12:594967,1:0:0:0:0:0>:

- Keltinkangas-Järvinen, Liisa 2004. Temperamentti – ihmisen yksilöllisyys—. Helsinki: WSOY.
- Kiviniemi, Kari 2001. Laadullinen tutkimus prosessina s.75-85. Teoksessa Juhani, Aaltola, Juhani & Raine, Aalto,(toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 70-85.
- Laine, Kaarina 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava.
- Laine, Kaarina & Neitola, Marita (toim.) 2002. Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Kasvatusalan tutkimuksia 11. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Laine, Kaarina & Talo, Johanna 2001. Interventiomallin kehittelyä päiväkodin vertaisryhmästä syrjäytymiseen. Kasvatus 33.
- Laki lasten päivähoitosta 1973/36. Annettu Helsingissä 19.1.1973. Viitattu 10.4.2009. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Lohjan kaupunki, 2004. Esiopetussuunnitelma. Viitattu 1.1.2009. http://www.lohja.fi/Vanhemmuus2/lohjan_esiopetuksen_opetussuunnit.htm
- Liebkind, Karmela (toim.) 2000. Monikulttuurinen Suomi: etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus.
- Lyytinen, Paula 1998. Lapsen kielen ja kommunikointitaitojen kehitys. Teoksessa Paula, Lyytinen; Mikko, Korhonen & Heikki, Lyytinen (toim). Näkökulmia kehityspsykologiaan. Porvoo: WSOY, 105-120.
- Niemistö, Raimo 2000. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Helsingin Yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus Tampere: Palmenia.
- Nurmi, E. Kari 1997. Johdatus kasvatuksen filosofisiin ja historiallisiin perusteisiin. Helsingin Yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus; Lahti.
- Oulun yliopisto 2002. Opettaja eettisenä kasvattajana. Viitattu 20.5.2009. Oulun yliopiston kirjasto. <http://herkules.oulu.fi/isbn9514268075/html/x153.html>
- Poikkeus, Anna-Maija 1998. Lasten toverisuhteet ja sosiaaliset taidot. Teoksessa Paula, Lyytinen; Mikko, Korhonen & Heikki, Lyytinen (toim). Näkökulmia kehityspsykologiaan. Porvoo: WSOY, 122–137.

- Rauste-von Wright, Maijaliisa; Wright, Johan von; Soini, Tiina 2003. Oppiminen ja koulutus. Helsinki: WSOY.
- Salmivalli, Christina. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Opetus 2000-sarja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2008. Viitattu 27.1.2009. Kouluterveyskyselyn tulokset. <http://info.stakes.fi/kouluterveys/tulokset/koko2008pk.pdf>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2005. Varhaiskasvatus suunnitelman perusteet. Viitattu 10.4.2008. Helsinki: Stakes.
- Strandell, Harriet 1995. Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana: tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Helsinki: Gaudeamus.
- Suhonen, Eira 2006. Parasta aikaa päiväkodissa. Esite. Helsinki: Lastentarhanopettajaliitto.
- Suomen perustuslaki 731/1999. Viitattu 29.1.2009. Annettu Helsingissä 11.6.1999. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi; Helsinki.
- Unesco 1995. Suvaitsevaisuuden periaatteiden julistus. Viitattu 12.1.2009. <http://www.lyseo.edu.ouka.fi/suvaitsevaisuus/suvaitse/periajul.html>
- Yhdenvertaisuuslaki 21/2004. Viitattu 12.1.2009. Annettu Helsingissä 20.1.2004 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>
- Vilkkä, Hanna 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.
- Wahlström, Riitta 1996. Suvaitsevaisuuteen kasvattaminen: erilaisuus on rikkautta. Juva: WSOY.

LIITE 1 Tutkimuslupa

LOHJA VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

Varhaiskasvatuspäällikkö 17. 04. 2009 § 24

TUTKIMUSLUPA OPINNÄYTETYÖLLE / MARJATTA VOUTILAINEN

Marjatta Voutilainen suorittaa sosionomi-opintojaan Diakin ammattikorkeakoulussa Helsingissä. Hän on pyytänyt tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten. Tutkimuksen nimi on Lapsen syrjäytymisriskit päiväkodin vertaisryhmässä -kasvattajan näkökulma. Tutkimusaineiston keruu tapahtuu kyselylomakkein Nummentaustan alueen päivähoidon henkilöstöltä (Mäntylän ja Gunnarlan päiväkodit ja Nummentaustan viipalekoulun esi opetusryhmä). Tutkimusotos on noin 20 henkilöä. **Päätös** Päätän myöntää Marjatta Voutilaiselle luvan kerätä aineistoa opinnäytetyötään varten lomakekyselyllä Nummentaustan alueen päivähoitohenkilöstöltä. Työ tehdään Diakin ammattikorkeakoulun sosionomitutkintoa varten. Edellytyksenä tutkimusluvalla on, että tutkimustulokset saadaan Lohjan kaupungin varhaiskasvatuksen käyttöön.

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Merja Kuusimurto

Varhaiskasvatuspäällikkö

Pöytäkirjan nähtävilläolo ja oikaisuvaatimusohje

Pöytäkirja on yleisesti nähtävänä 24. 4. 2009 sivistyskeskuksessa, Karsuntie 4, Lohja.

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen Lohjan opetuslautakunnalle, osoite PL 71, 08101 Lohja. Oikaisuvaatimuksesta on selvästi käytävä ilmi päätös, johon oikaisua haetaan (päättökentekijä, pykälä, päivämäärä). Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon 7 päivän kuluessa kirjeen lähettämisestä ja kunnan jäsenen, kun pöytä kirja on asetettuyleisesti nähtäville.

Otteen oikeaksi todistaminen ja täytäntöönpano

Otteen oikeaksi todistaa Lohjalla 17. 4. 2009

Pirjo Vanhapelto

toimistos sihteeri

Täytäntöönpano

Lähetetty tiedoksi kirjeellä 17. 4. 2009

Marjatta Voutilainen (marjatta.voutilainen@studentdiak.fi)

LIITE 2 Kyselykaavake

Hyvä päiväkodin eskariryhmän työntekijä

20.4.2009

Olen Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin yksikön sosionomi/ lastentarhanopettaja opiskelija ja olen toiminut harjoittelijana Mäntylän Menninkäisissä syksyllä 2008. Teen opinnäytetyötä aiheesta esikouluikäisten lasten suvaitsevaisuus, suvaitsevaisuuteen kasvattaminen sekä vertaisryhmästä syrjäytyminen ja siihen vaikuttavat tekijät. Vertaisuhteista puhuttaessa tarkoitan tässä samanikäisten lasten ryhmää. Alle kouluikäisillä tyypillisimpiä vertaisryhmiä ovat päiväkotiryhmä ja esikouluryhmä.

Tutkimus kartoittaa, kuinka paljon ammattikasvattajan mielestä lasten välistä syrjintää esiintyy vertaisryhmässä? Haluan myös koota keinoja, joita kasvattaja käyttää suvaitsevaisuuden lisäämiseksi ja syrjäytymisriskin pienentämiseksi. Lisäksi tutkin suvaitsevaisuuden asennetta. Toivon, että vastaatte kyselyyn kokemuksen pohjalta. Kyselyn tulokset ovat opinnäytetyöni kannalta ensiarvoisen tärkeitä, mutta vastaaminen on teille vapaaehtoista. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja nimettöminä.

Seuraavaksi esitän muutaman sanan suvaitsevaisuuden ja syrjinnän teemoista, varmistaakseni että vastaaja ja tutkija käsittelevät samoja asioita.

Suvaitsevaisuuskasvatusta ei esiopetussuunnitelmassa erikseen määritellä, mutta sen voi katsoa sisältyvän eettisen kasvatuksen teemoihin. Eettinen kasvatusta lähtee itsetunnon kehittämisestä ja laajentuu ihmisten välisiin sosiaalisiin taitoihin sekä edelleen elinympäristöön.

Yhdenvertaisuuslain mukaan todellinen suvaitsevaisuus on toisen ihmisen aitoa hyväksymistä ja arvostusta, ei myöntöväisyyttä, alentuvaisuutta, suopeutta tai vain toisen sietämistä. Ihmisarvon kunnioittaminen sekä tasavertaisuuden periaatteet kuuluvat suvaitsevaisuuteen riippumatta siitä mitä ihmisen ikä, etninen tai kansallinen alkuperä, uskonto, ihonväri, kieli, vakaumus, terveydentila, vammaisuus, kulttuuri tai seksuaalinen suuntautuneisuus on. Suvaitseva ihminen näkee erilaisuuden kuuluvan kaikkeen elämään rikkautena. Asiana suvaitsevaisuus voi jonkun mielestä tuntua liian itsestään selvältä suhtautumistavalta, mutta sen tiedostaminen on ihmisyyden kannalta välttämätöntä.

Syrjintää käsitellään mm. varhaiskasvatussuunnitelmassa. Syrjintä on kiusaamisen kaltaista ja lasten kohdalla syrjinnän ja kiusaamisen eroa on vaikea havaita. Syrjintä on kuitenkin kiusaamista johdonmukaisempaa ja se liittyy ihmisen erilaisuuteen suhteessa toisiin. Syrjintää on sellainen erottelu, joka kohdistuu jollakin merkityksellisellä tavalla samassa asemassa oleviin ja jolle ei ole esitettävissä hyväksyttäviä tarkoituseriä. Syrjinnän kieltäminen on yksi tärkeimmistä ihmisoikeusperiaatteista ja se on liitetty lähes kaikkiin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin.

Tutkimukselle on myönnetty lupa varhaiskasvatuspäällikkö Merja Kuusimurron toimesta huhtikuussa 2009 ja päiväkodin johtaja Arja Ekqvist on tietoinen asiasta. Toivon että vastaat kyselyyn mahdollisimman pian. Vastausten tulee olla postitettu 1.5.2009 mennessä. Vastauskuori on varustettu osoitteella ja postimerkillä. Halutessasi voit tiedustella tutkimustuloksista 30.9.2009 jälkeen.

Yhteistyöterveisin

Marjatta Voutilainen

041-501 8014

marjatta.voutilainen@student.diak.fi

Ole hyvä ja vastaa kuhunkin kysymykseen tai väittämään rengastamalla mielestäsi yksi oikea vaihtoehto, ellei muuta ole mainittu tai kirjoita vastaus sille varattuun tilaan. Tarvittaessa vastausta voi jatkaa sivun toiselle puolelle.

1 TAUSTATIEDOT

1. Työskentelen 1 Avustajana 2 Lastenhoitajana 3 Lastentarhanopettajana 4

Muu _____

2. Mihin seuraavista ikäryhmistä kuulutte? 1 Alle 30-vuotiaat 2 30-40 v. 3 41-50 v. 4 51-64 v.

3. Kuinka monta lasta ryhmässäsi on? _____

4. Kuinka monta hoito- ja kasvatushenkilöä ryhmässäsi on? _____

2 SUVAITSEVAISUUDEN ILMAPIIRI

1. Kuinka käsität suvaitsevaisuuden käsitteen, kerro lyhyesti?

---

2. Kuinka käsität syrjinnän käsitteen, kerro lyhyesti?

---

3. Miten tuet lasten suvaitsevaisuutta työssäsi?

---

4. Suvaitsevaisuus on yksi tärkeimmistä arvoistani.

1 Täysin samaa mieltä   2 Samaa mieltä   3 Eri mieltä 4 Täysin erimieltä

5. Syrjinnän vastaisuus on selkeästi havaittavissa työtavoissani

1 Täysin samaa mieltä   2 Samaa mieltä   3 Eri mieltä 4 Täysin erimieltä

6. Päiväkodin yleinen suvaitsevaisuus-ilmapiiri on hyvä

1 Täysin samaa mieltä   2 Samaa mieltä   3 Eri mieltä 4 Täysin erimieltä

7. Ryhmä (lapset ja aikuiset), jossa työskentelen, on suvaitsevaisuus-ilmapiiriltään hyvä

1 Täysin samaa mieltä   2 Samaa mieltä   3 Eri mieltä 4 Täysin erimieltä

8. Ryhmän lapset ovat toisiinsa nähden suvaitsevaisia

1 Täysin samaa mieltä   2 Samaa mieltä   3 Eri mieltä 4 Täysin erimieltä

3 SYRJINTÄÄN PUUTTUMINEN

1. Ryhmässäni ei ole lasten välistä syrjintää

1 Täysin samaa mieltä   2 Samaa mieltä   3 Eri mieltä   4 Täysin erimieltä

Mikäli valitsit ensimmäisen vaihtoehdon, voit jatkaa suoraan kysymykseen 5.

2. Puutun mahdollisimman usein lastenvälisiin syrjintätilanteisiin

1 Täysin samaa mieltä   2 Samaa mieltä   3 Eri mieltä   4 Täysin erimieltä

3. Puutun lastenvälisiin syrjintätilanteisiin

1 5-10 kertaa työvuorossa   2 1-5 kertaa työvuorossa
3 Muutaman kerran viikossa   4 Harvemmin

4. Puutun yleensä lastenväliseen syrjintätilanteeseen

1 Kieltämällä tilanteessa
2 Puhuttamalla syrjinnän aiheuttajaa myöhemmin
3 Siirtämällä syrjinnän aiheuttajan muualle
4 Siirtämällä uhriksi joutuneen lapsen toiseen tilanteeseen/ryhmään
5 Ennakoimalla tilanteen ongelman välttämiseksi
6 Muu, mikä _____

5. Minkälaiset keinot johtavat mielestäsi parhaisiin tuloksiin kaikenlaisen syrjinnän vähentämiseksi perustyössäsi?

---

6. Minkälaisen toiminnan katsot tuottavan parhaita tuloksia päiväkodissa tapahtuvan syrjinnän välttämiseksi yleisellä tasolla (esim. päiväkodin/ kunnan linjaukset tai lait)?

---

4 SYRJINNÄN SYYT

1. Mikäli näet ryhmässäsi olevan syrjintää, minkälaisiin lapsiin se kohdistuu?

1 Erityislapsi (diagnoosi)   2 Tietty erityispiirre   3 Muu, mikä _____

---

2. Päiväkotihenkilöstön asenteet ja esimerkki vaikuttavat lasten suvaitsevaisuuteen ja syrjintäalttiuteen huomattavasti

1 Täysin samaa mieltä   2 Samaa mieltä   3 Eri mieltä   4 Täysin erimieltä

3. Syrjintään vaikuttavista yleisistä tekijöistä merkittävin on mielestäni

1 Suuri ryhmäkokoo

2 Henkilökunnan vähyys

3 Integroidut erityislapsset

4 Lasten asenteet

5 Henkilökunnan asenteet

6 Muu, mikä? _____

Kiitos vastauksesta!

LIITE 3 Hyvän kaverin määritelmiä

HYVÄ KAVERI

Hyvä kaveri on sellainen joka ei unohda toista, eikä tarkoita sitä että joo menee toisen kaa eikä enää tykkää. Jos toinen ystäväystyy toiseenkin, voi kolmestaan silti leikkiä (Tyttö 6 v. Mäntylän päiväkotikoti 2008).

Hyvä kaveri, kuka leikkii ja ottaa leikkiin ja sitten aikuinen voi olla sellainen, jos juttelee. Hyvä kaveri auttaa toisia ja moikkaa toisia. Ja sellainen joka antaa leikkiä tavaroilla (Tyttö 6 v. Mäntylän päiväkotikoti 2008).

Hyvä kaveri on mukava, kiltti ja auttavainen. Hyvä kaveri ei hauku eikä kiusaa (Poika 7 v. Mäntylän päiväkotikoti 2008).

Hyvä kaveri on ystävällinen, ei kiusaa, eikä hauku, auttaa toisia (Tyttö 7 v. Nummentaustan koulu 2008).

Hyvä kaveri on sellainen johon pystyy luottaan ja se ei jätä toista vaik olis minkäläinen ja sil on huumorintaju, eikä suutu ihan pienistä, jos heittää vaik tyhmää läppää. Se kuuntelee, auttaa ja tykkää tehdä yhteisiä juttuja ja tykkää viettää aikaansa toisen kaa (Tyttö 13 v. Anttilan koulun pienluokka 2008).

Hyvä kaveri on kiltti ja sitten se ei oo itsekäs, ja se pitää kavereista hyvää huolta niinku Salla. Ja ettei se kiusaa (Tyttö 7 v. Nummentaustan koulu 2009).

Hyvä kaveri on sellainen, joka ei potki ja lyö, eikä tee mitään tuhmaa. (Tyttö 6 v. Kartanonpuiston päiväkotikoti 2009).

Hyvä kaveri voi kysyä, että voiko toinen leikkiä toisen kanssa (Tyttö 5 v. Montessori-leikkikoulu Pikku Omppu 2009).

Hyvä kaveri on sellainen kiva ja kiltti, eikä lyö ketään (Tyttö 6 v. Montessori-leikkikoulu Pikku Omppu 2009).